

EGO

JUNI 1989

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

**In dit
nummer o.a.:**

• Herziening militair straf- en tuchtrecht • Dienstweigeren erkend als zelfstandig mensenrecht • 'De Duivelsverzen' • Popplaten • Prijsvraag HMT Seedorf • Gewetensbezwaar • Vernieuwing in de jazz • Rotterdam en Zuid-Amerika • Amsterdam-Rotterdam

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGS-
MACHT

UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 6 juni 1989

28e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
Evert van Dijk, Gerard van Erke-
lens, Karen Heij, Pieter de Jager,
Willy Lohmann, Frits Maas, Len
Munnik, René Nauta, Leo van Op-
zeeland, Cor Out, Tom Pauka,
Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

De herziening van het militair straf- en tuchtrecht	2
Dienstweigeren erkend als zelfstandig mensenrecht	5
Wie is er vrij?	6
Popplaten	7
Rotterdam de boer op in Zuid-Amerika	8
Cry in the dark	10
Nieuwsgierig? (poster)	12
Lezers schrijven/ Over God gesproken...	14
Amsterdam-Rotterdam	15
'De Duivelsverzen', één boek te ver?	16
Prijsvraag HMT Seedorf	19
Vernieuwing in de jazz	20
Prikkels (Gewetensbezwaar)	21
Boeken	22
Willy Lohmann	24

Foto's:

voorpagina Wim Reinders,
pag. 12/13 Gerard van Erkelens

De herziening van het militair straf- en tuchtrecht

Oude wijn in nieuwe zakken

Toen in 1964 de toenmalige minister van Defensie toezegde dat het tuchtrecht voor militairen zou worden gemoderniseerd, kon niemand bevroeden dat dit nog een kwart eeuw op zich zou laten wachten. Er gebeurde in die jaren zo veel, dat de tijd begon te dringen. Niet toevallig dat in 1966 de Vereniging van Dienstplichtige Militairen (VVDM) werd opgericht. Vele oudere militairen zullen zich nog herinneren dat in 1967 de 20-jarige dienstplichtige soldaat A.W.J. uit Haarlem door de krijgsraad tot anderhalf jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, omdat hij had geweigerd zijn lange haren te laten knippen. Dat was toen reeds een straf die alleen gold voor ernstige (gewelds)delicten.

En wie herinnert zich de zaak Rinus Wehrmann niet. Hij werd tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens het weigeren zijn haar te laten knippen. Dit zware vonnis had evenwel een averechte uitwerking. Zelfs de meest behoudende krachten gingen een dergelijk vonnis te ver en in de kortste keren groeide Rinus Wehrmann uit tot volksheld nr.1. Hij kreeg een aandacht en een sympathie die normaliter aan grote sporthelden is voorbehouden. Ook op de kazernes rommelde het flink naar aanleiding van dit vonnis. Dit resulteerde uiteindelijk in vrije haardracht voor alle militairen en onmiddellijke vrijlating van Rinus Wehrmann.

Officieren in beweging

Ook onder de officieren kwam een beweging op gang, die verouderde normen en waarden in de krijgsmacht aan de kaak wilde stellen. In 1969 komt 'de gespreksgroep Harderwijk' bijeen, bestaande uit 32 jonge officieren van de landmacht. Zij trokken na afloop van een aantal gespreksbijeenkomsten de volgende conclusies (verwoord door twee van hen in een vraaggesprek met Het Vrije Volk van 29 januari 1971):

- Het streven naar het bereiken van uiterlijke discipline ter gewinning aan het gehoorzamen van bevelen verhindert in wezen het bereiken van de gewenste gevechtskracht. M.a.w. alle militaire poespas waarvan het nut niet duidelijk is kan beter overboord.

- Het systeem waarbij iedere meerdere in rang bevelen kan geven aan iedere mindere in rang, moet verdwijnen. De onderdeelcommandant is de man die bevelen uitdeelt, verder niemand. Hij is het die dagelijks met zijn mensen omgaat - hij moet dan ook meer bevoegdheden krijgen en niet langer door nog hogere pieten worden betutteld.

- Exercitie als discipline-middel moet worden afgeschaft. M.a.w. het eindeloze links uit de flank-gedram moet verdwijnen. De tijd en energie die daarin gaan zitten, kunnen beter worden ge-

bruikt voor gevechtsexercitie.

- Persoonlijke inspecties moeten zich beperken tot de 'algemene persoonlijke reinheid' en het onderhoud van de uitrusting, dus geen gezanik meer over de tandenborstel die zus in het kastje moet liggen en de pyjama die zo moet worden opgevouwen.

- De uitgaanskleding van officieren, onderofficieren, korporaals en soldaten moet niet meer verschillen.

- De militaire groet moet worden teruggebracht tot 'de normale menselijke handeling van het uitwisselen van de groet tussen personen die elkaar kennen of met elkaar in contact treden'. De groetplicht van de mindere in rang moet plaats maken voor het *recht* om een meerdere te groeten. Die meerdere moet de plicht krijgen een groet van een mindere te beantwoorden.

Toen in november 1971 Wim Schul en Hans Dona veroordeeld werden tot drie maanden Nieuwersluis (plaatsing in de tuchtklas) omdat ze iets onkrijgstuchtelijks zouden hebben geschreven was de maat vol. Vele politici waren geschokt en lieten zich ook in die zin uit. Zo vond het KVP-Tweede Kamerlid generaal b.d. Van Elsen bijvoorbeeld dat ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting-kwestie 'Schul/Dona' niet de militaire meerdere maar een onpartijdige rechter een eventueel oordeel moest vellen.

Al met al waren dit allemaal zaken die resulteerden in januari 1972 in het indienen van de 'Nota inzake de herziening van het militair tuchtrecht'. Dit heeft uiteindelijk weer geleid tot het in 1981 indienen van het wetsontwerp 'Herziening militair straf- en tuchtrecht' en in 1983 in het wetsontwerp 'Militaire strafrechtspraak'.

In de periode tussen 1971 en 1983 kwamen nog een aantal belangrijke zaken aan de orde. Denk aan de groetweiger-acties en het daarop volgend afschaffen van de groetplicht. Denk ook aan de wedde-demonstraties en allerlei andere rechtspositionele verbeteringen die

via onderhandelingen, soms ondersteund door akties, werden afgedwongen.

In alle nuchterheid kan worden gekonstateerd dat de hervormingen voor een niet onbelangrijk deel door het optreden van de VVDM tot stand zijn gekomen, maar dat ook de vrijwilligdienenden in dit proces zich niet onbetuigd hebben gelaten (denk aan de Harderwijk-groep). Er kan rustig worden gesteld (zie ook het redactionele commentaar in het mei-nummer van EGO) dat de rechtspositie van militairen gekenmerkt wordt door een grote mate van afhankelijkheid. Een afhankelijkheid (lees: de militair op zijn plaats te krijgen en te houden) die vooral gestalte krijgt via het militair straf- en tuchtrecht.

Addertje onder het gras

Eindelijk werd april jl. het wetsontwerp 'Herziening militair straf- en tuchtrecht' uit 1983 door de Tweede Kamer afgehandeld. Wanneer ook de Eerste Kamer zijn licht over de zaak heeft laten schijnen kan dit wetsvoorstel wet worden. Dat zou een duidelijke verbetering in de rechtspositie van de militair teweeg moeten brengen.

Zoals de oorspronkelijke voorstellen geformuleerd waren was er sprake van een strikte scheiding tussen strafrecht en tuchtrecht en werd dit ook gedragen door een overgrote meerderheid van de belangenverenigingen van dienstplichtigen en beroepspersoneel. In de praktijk betekent dat dat de kommandant zijn bevoegdheid om strafbare feiten van lichte aard krijgstuuchtelijk af te doen verliest. Onder druk van de krijgsmacht-leiding werd de afgelopen jaren alsnog artikel 77a aan het concept toegevoegd. En zie daar, het addertje onder het gras. Nu wordt de kommandant toch weer een tot straffen bevoegde meerdere met een sanktiepakket van geldboetes tot maximaal 200 gulden en uitgaansverboden. De kommandant mag deze straffen, deze hoogste geld-

boete en het uitgaansverbod (max. 4 dagen), overigens uitsluitend opleggen voor een vijftal kleine vergrijpen: belediging, mishandeling, diefstal, verduistering en vernieling/beschadiging. Dat mag de kommandant (zo schrijft de Defensiekrant) niet eerder doen dan na zeven dagen (aldus de voorstellen). Die periode krijgt het Openbaar Ministerie om te bekijken of de zaak strafrechtelijk moet worden afgedaan. Doet het openbaar ministerie niets aan de zaak, dan heeft de kommandant het recht over te gaan tot krijgstuuchtelijke afdoening binnen het sanktiepakket, dat hem hiervoor ter beschikking is gesteld.

Deze opzet klinkt in theorie goed, maar of het in de praktijk ook zo zal gaan is nog maar de vraag. We hoeven maar te denken aan de structurele onderbezetting van justitie en de enorme werklast van dit departement. Waarschijnlijk is een zevendagen-termijn al nodig voor de postale afwerking. De kans lijkt groot dat de kommandant in dit soort zaken de tot straffen bevoegde meerdere blijft, alleen in wat latere instantie. Het lik op stuk effect verdwijnt weliswaar, maar principieel verandert er weinig.

Verschillende reakties

De reakties van de leidinggevendenden en de vakbonden van soldaten spreken voor zich. De VVDM en de AVNM vinden dat de kommandanten, niet gehinderd door enige juridische kennis, nog steeds een douw kunnen blijven geven. De Nederlandse Officieren Vereniging daarentegen vindt dat de net niet verdwijnende douw teveel op een zacht duwtje gaat lijken. Zachte duwtjes die een zacht eitje van de krijgsmacht zullen maken. Immers zowel het verzuwaard arrest als het licht-arrest verdwijnt uit het straffenpakket en een geldboete vindt de NOV een te gemakkelijke straf: "Het ontnemen van een vrij weekend snijdt dieper in het vlees". Een uittaling van de NOV die nadrukkelijk

Prijsvraag

H.M.T.

SEEDORF

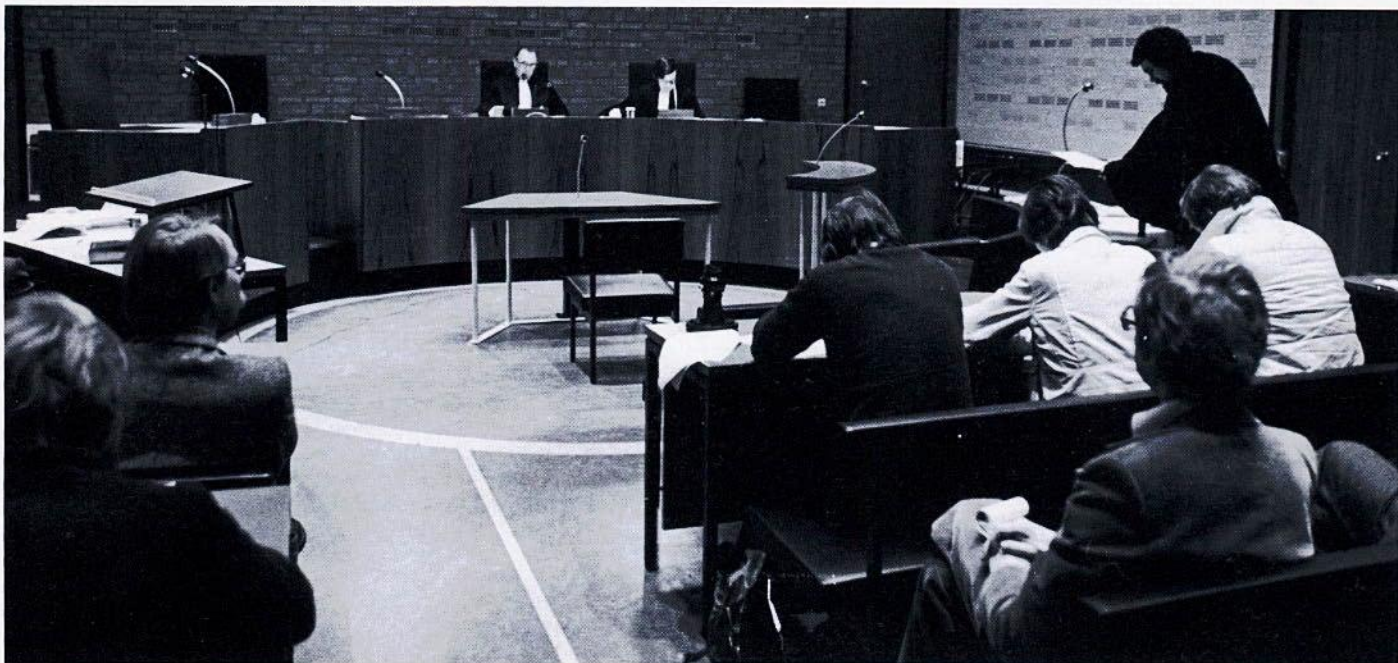
Zie pag. 19

1989

wordt tegengesproken door de woordvoerders van de VVDM en de AVNM. "Ik vind dat de douw wel degelijk blijft in de vorm van de geldboete, die na de herziening maximaal 200 gulden kan zijn", zegt AVNM-woordvoerder Frans Vergouwe. Hij vindt ook dat de term 'uitgaansverbod' in het wetsontwerp een versluierend woord is voor een doodgewone arreststraf. Volgens de AVNM dus niets nieuws onder de zon, want wat blijft is dat de kommandant via het uitgaansverbod nog steeds kan blijven beschikken over de vrije tijd van zijn ondergeschikten. Ook VVDM-secretaris Huub van den Dungen oordeelt dat de douw de mannen het leven zuur blijft maken. Dat uitgaansverbod, dat in de plaats komt van de arreststraffen, is in die zin daarmee nog steeds te vergelijken. "Je moet op de kazerne blijven en je regelmatig melden bij de wachtkommandant. Natuurlijk moet een kommandant korrigerend kunnen optreden, maar hij mag niet de bevoegdheid krijgen een vrijheidsstraf op te leggen, zoals het uitgaansverbod. Ons grootste bezwaar met betrekking tot het militair straf- en tuchtrecht, ook na de herziening, is gebleven: een militair meerdere treedt nog steeds op als aanklager en rechter tegelijk."

Stapje in de goede richting

Globaal genomen komt de herziening van het militair straf- en tuchtrecht in- ▶

derdaad neer op wat aan de ene kant wordt afgeschaft (de arreststraffen) aan de andere kant weer wordt toegevoegd (uitgaansverbod en een verdubbeling van de boete). Toch mag in dit verband een niet onbelangrijke wijziging niet onvermeld blijven, namelijk het feit dat de kommandant in de nieuwe voorstellen de bewijslast zal moeten leveren. Immers het beklag (bij de meerdere van de tot straffenbevoegde meerdere) verdwijnt en daarvoor in de plaats komt een beroepsmogelijkheid rechtstreeks bij de militaire kamer van de rechtbank te Arnhem. Een aanzienlijk onafhankelijker beroepsinstantie dan tot nu toe het geval was. Zo'n instantie zal, denken wij, het geheel of ten dele ontbreken van bewijslast (bijv. het geval bij het straffen uit overtuiging) niet aksepteren. In die zin is er wel zeker sprake van een verbetering van de rechtspositie van iedere 'mindere' militair, dienstplichtigen in het bijzonder.

Dat ook wij, alles overziende, teleurgesteld zijn over het voorliggende wetsontwerp zal de (met name oudere) lezers niet verbazen. Vanaf 1973 (met de nota 'Mens en krijgsmacht') heeft de Dienst humanistisch geestelijke verzorging zich nadrukkelijk uitgesproken voor een **grondige** herziening van het militair straf- en tuchtrecht. We noemen enkele punten:

- het afschaffen van de krijgsraden en het Hoog Militair Gerechtshof
- het afschaffen van arreststraffen
- de korrigerende maatregelen, op te leggen door de kommandant, mogen niet verder reiken dan een boete (dus geen uitgaansverbod).

Een verdere bijstelling van het militair straf- en tuchtrecht zal in de eerste plaats een zaak zijn van de vakbonden, die van de dienstplichtigen in het bijzonder. Het militair straf- en tuchtrecht bepaalt immers in sterke mate de rechtspositie van de krijgsmachtmens. Daar de **mens** in de krijgsmacht, bij een zaak als deze, in het geding is hebben wij het lange proces van de herziening van het militair straf- en tuchtrecht gevolgd en zullen dat ook in de toekomst blijven doen.

Jan den Boer
en Wim Heij

? vragen staat vrij

Fantaseer:

Bij jou in het dorp gaat iemand zevenklappers maken; en dit fabrikaat valt niet onder de momentele verbodsbepalingen van vuurwerk, omdat het gevuld is met een namaak-kruit.

Echt gevaarlijk zijn ze niet; als ze in de buurt van iemand ontploffen, schrikt die flink. Mocht het echter tegen zitten, dan kan iemand er een lichte verwonding aan overhouden.

Het blijkt een gat in de markt; na een maand werken er al vijf mensen. Het ziet er naar uit dat het bedrijfje in de nabije toekomst nog tientallen mensen werk kan verschaffen.

De burgemeester ziet perspectieven voor de door werkloosheid geteisterde plaats.

Tot nu toe was alles bestemd voor de export. Overmoedig geworden door binnenstromende orders en florijnen, wordt dit speelgoed ook op de Nederlandse markt gebracht.

Ineens: heftige protesten; artikelen in de krant over onverantwoorde risico's; ingezonden brieven over angst en overlast over jankende honden; over volwassenen en kinderen met levenslange trauma's; 'n enkeling zegt het immoreel te vinden dat arbeidsplaatsen en economisch gewin voorgaan op gezondheid en milieu.

De overheid grijpt snel in: dit speelgoed mag niet meer op de Nederlandse markt.

Ondanks deze tegenvaller breidt de fabriek uit; na vijf jaar naar de beurs. De arbeidsplaatsen groeien gestaag; de aandeelhouders wensen dat nieuwe markten aangeboord worden; ter vergroting van hun kapitaal.

De enkeling die in het verleden nog de moed had over iets anders te praten dan geld en arbeidsplaatsen, durft zich niet meer te roeren.

Fantaseer:

Het betreft geen namaak-kruit, maar echt; hele wapensystemen zelfs, geavanceerde apparatuur en chemische producten.

Zouden we dan de moed hebben de vraag wel te stellen of het moreel te verantwoorden is? Of toch niet?

Het is immers geen gevaar voor eigen land of eigen volk?

Steven

Dienstweigeren erkend als zelfstandig mensenrecht

De mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties nam 8 maart 1989 een resolutie aan waarin het recht op dienstweigeren als zelfstandig mensenrecht wordt erkend. Deze erkenning is van direct belang omdat het recht om dienst te weigeren steeds moest worden afgeleid van de vrijheid van gedachten, geweten en godsdienst. In de praktijk zaten hier voor de gewetensbezwaarden echter veel bezwaren, omdat de vrijheid van geweten veel te vaag en te onduidelijk is om zich er direct op te beroepen. Het geeft namelijk niet aan hoe een individu in het konkrete geval zonder negatieve gevolgen zijn geweten kan uiten – of overeenkomstig zijn geweten kan handelen. Door de expliciete erkenning wordt voorkomen dat de vrijheid van geweten een compleet leeg recht blijft.

De mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties behandelt eens per twee jaar de kwestie dienstweigeren. Partikuliere organisaties worden dan in de gelegenheid gesteld hun meningen via een verklaring aan de commissie kenbaar te maken. Aanleiding voor de International Humanist and Ethical Union (IHEU), die als non-gouvernementele organisatie verbonden is aan de VN, om een nota in te dienen.

Voorwaarde voor vrede en veiligheid

Volgens de IHEU moet het recht om militaire dienst te weigeren worden gezien in het kader van de centrale doelstellingen van de Verenigde Naties: de handhaving van de vrede en veiligheid. De VN hebben dikwijls verklaard dat de internationale samenwerking uiteindelijk zal moeten resulteren in het scheppen van voorwaarden waaronder een militaire dienstplicht onnodig zal zijn. In deze zin is het recht om dienst te weigeren af te leiden uit het recht op leven, vrijheid en veiligheid van het individu (art. 3 Universele Verklaring). Hieronder moet immers mede worden verstaan het recht niet te worden gedwongen het leven van anderen te ontnemen. Tenslotte is internationaal erkend (in het zogenaamde oorlogsrecht) dat het verboden is bepaalde handelingen te verrichten. Hieronder vallen het agressieverbod en het verbod op het gebruik van chemische wapens. Er bestaat een plicht zich te onthouden van deelname aan dergelijke handelingen. Zonder een recht op dienstweigeren is zo'n plicht niet goed te verwezenlijken.

Recht op erkenning

Nu hebben de Verenigde Naties in enkele konkrete gevallen wel het recht op dienstweigeren omschreven (bijvoorbeeld in relatie tot apartheid) maar dit leidde nooit tot een algemene erkenning.

erkennen. In de praktijk blijkt het veel gemakkelijker om op grond van religieuze bezwaren te worden erkend (bijvoorbeeld door de samenstelling van de commissie die de bezwaren toetst).

VN neemt resolutie aan

De nu aangenomen resolutie is op enkele punten een stap in de goede richting. Het erkent uitdrukkelijk het recht van iedereen om gewetensbezwaren te hebben tegen de militaire dienst. Daarnaast worden staten opgeroepen wetgeving uit te vaardigen waarop dienstweigeraars zich kunnen beroepen. Ook stelt de resolutie dat de vervangende dienst een niet-militair karakter moet dragen, in het algemeen belang moet zijn en niet het karakter van een straf mag hebben. De resolutie werd met consensus aangenomen.

Op een enkel punt gaat de resolutie nog niet ver genoeg. Er wordt erkend dat gewetensbezwaren voortvloeien uit 'religious or semilar motives', terwijl in de ontwerpresolutie ook 'moral and ethical grounds' waren opgenomen. Vanuit een humanistische optiek is dit geen gelukkige ontwikkeling omdat algemene ethische gronden niet met zoveel woorden worden genoemd. Het toelaten van algemeen ethische bezwaren is één van de volgende stappen die nodig is om voor erkenning in aanmerking te komen. Op lange termijn is het wellicht mogelijk dat het recht op dienstweigeren in een mensenrechtenverdrag wordt opgenomen, zodat het voor individuen makkelijker wordt zich te beroepen op dit recht.

Stephen Pas

(Overname uit Humanist, mei 1989)

Wie is er vrij?

Waar zouden we zijn zonder de trein? Dat is voor de NS een vraag naar de bekende weg. Want we weten nu best dat we zonder de trein nergens zouden zijn. Maar meer dan anderhalve eeuw terug werden er nog ernstige bezwaren gemaakt tegen de aanleg van de eerste spoorweg. De trein was gevaarlijk en bovendien moest Nederland maar eerst zijn waterwegen verbeteren.

Over zoveel kortzichtigheid kunnen wij ons nu, met J. H. Jonckers Nieboer, vrolijk maken:

'Terwijl in alle andere landen het spinnweb der spoorweglijnen zich uitbreidde... trok men in ons land de slaapmuts nog wat dieper over de oren en bleef men in de trekschuit zitten dutten.'

Sindsdien is de trekschuit het symbool van suffe traagheid geworden, terwijl de moderne trein het nu in Europa zelfs kan opnemen tegen het straal-passagiersvliegtuig.

Horizon verbreden

Waar zouden we zijn zonder de trein? Ik zou vooral vroeger de trein als speelgoed niet graag gemist hebben, maar ik herinner me ook nog heel goed het opwindende avontuur van de zeldzame treinreizen van het Amsterdamse Weesperpoortstation naar familie in Arnhem. De trein van voor de oorlog verbreedde de horizon van de stedelijke autoloze gezinnen, waarin kinderen zoals ik opgroeiden.

Ik herinner me nog heel goed het 100-jarig bestaan van de NS, dat in 1939 gevierd werd op het terrein van het afgebrande Paleis van Volksvlijt. Geen

mens die toen vermoedde dat de Nederlandse spoorwegen in de oorlogsjaren gebruikt zouden worden om het land leeg te roven en de joodse inwoners de dood in te slepen.

Nu bestaan de Nederlandse spoorwegen al weer 150 jaar en ik verheug me op de feesten van deze zomer.

Hooggeleerde

Niet iedereen is overigens, na 150 jaar

spoorwegen, even ingenomen met de trein als ik (die overigens ook al weer zo'n kleine 40 jaar auto rijdt). Zo is mij een artikel bijgebleven van de socioloog Van Doorn in de NRC, die de auto verkiest boven de trein, omdat hij zijn vrijheid lief heeft. De professor vindt de auto het symbool van de ware liberale mens, die onbelemmerd door overheidsbemoeienis zijn eigen, individuele gang wil gaan. Deze hooggeleerde heer vindt de trein daarentegen het symbool van de socialistische mens, die zich graag in het keurslijf van de gemeenschap laat dwingen; die zich zonder avontuur langs gebaande wegen naar voorspelbare doeleinden laat vervoeren.

Ik zit sinds dat artikel met een stel onbeantwoorde vragen:

1. Rijden auto's niet over gebaande wegen?
2. Waar is mijn vrijheid in de dagelijkse file?
3. Is de file geen keurslijf van de gemeenschap?
4. Biedt het Nederlandse wegennet zoveel avontuur?
5. Leidt de autoweg niet naar een voorspelbaar doel?
6. Denken hoogleraren niet na voor ze iets beweren?

Domoor

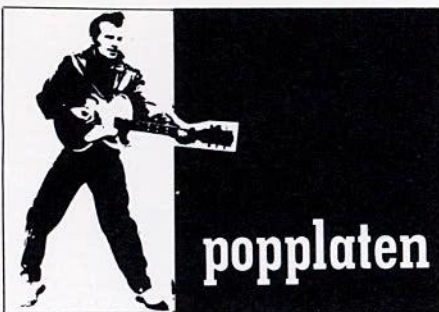
Morgen stap ik weer op een van de vele treinen, die mij meerdere keren per uur in de gelegenheid stellen om naar vrijwel elke grote plaats in Nederland te reizen. Ik benut dan mijn vrijheid om met een boek mijn individuele geest op avontuur te laten gaan. En dan heb ik weer medelijden met de op hun vrijheid gestelde liberalen, zoals de hooggeleerde socioloog, die in de file slechts stapvoets vooruit kunnen. Bij hen vergeleken heeft een kuddedier meer vrijheid.

Overigens denk ik dat je zowel in de trein als op de autoweg liberalen en socialistten tegen komt. Met af en toe een domoor ertussen.

Karel Roskam

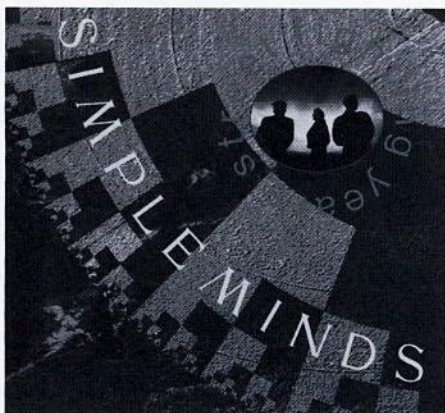
Foto's Carel ten Pas

Simple minds Street fighting years

Eerlijk gezegd hebben de Simple minds mij sinds hun in 1982 verschenen doorbraakelpée 'New gold dream' nog maar hoogst zelden kunnen boeien. Het pathetische karakter van de muziek kreeg al te vaak de overhand, maar het succes van de groep was er niet minder om. Van de tiende elpee 'Street fighting years' werden in ruim een weekend dan ook reeds meer dan 100.000 exemplaren verkocht in ons kikkerlandje.

Elk nummer op deze plaat gaat over een dilemma, een conflict, zowel op het persoonlijke als op het maatschappelijke, sociale vlak. Conflicttharden als Chili, Zuid-Afrika en Belfast worden bezon-

gen door Jim Kerr en de twee overgebleven Simple minds-leden, gitarist Charlie Burchill en synthesizerspeler Mike MacNeil. Drummer Mel Gaynor is feitelijk uit de groep gezet, omdat hij niet in staat was het meer ingetogen karakter van het nieuwe materiaal vorm te geven. Rake klappen mag hij nog in een paar nummers uitdelen ('Wall of love'), maar voor het overige moet hij het onder meer overlaten aan ex-Police drummer Stewart Copeland.

'Street fighting years' bevat tien nummers, die muzikaal en kwalitatief gezien zeer uiteenlopend zijn. Naast de ingetogen single 'This is your land', het helaas niet op single verschenen 'Mandela day' en het prachtige 'Soul crying out' staan nummers als 'Wall of love' en 'Take a step back', die niets toevoegen aan reeds bestaand Simple minds-werk. De plaat wordt afgesloten met de traditional 'Belfast child', die wat mij betreft een traditional had mogen blijven en een cover van Peter Gabriels

'Biko', die nauwelijks van het origineel afwijkt, maar dankzij Jim Kerr's vlakke stem er niet aan kan tippen. Al met al heb ik sterk het gevoel dat deze Schotse topformatie beter kan dan ze laten zien op 'Street fighting years', al zijn een aantal nummers van een zodanig gehalte, dat de plaat niet misstaat in een beetje platencollectie.

Cowboy junkies The trinity sessions

Bij een groepsnaam als de Cowboy junkies verwacht ik veel, maar niet de op country 'n western, folk en gospel gebaseerde muziek die te vinden is op de tweede elpee van deze Canadese groep. 'The trinity sessions' is in veertien uur opgenomen in de Church of the Holy Trinity, op een twee sporen band en met slechts één microfoon, geheel in strijd met de tegenwoordig geldende produktiewetten. Resultaat is een uitermate softe, sfeervolle plaat, die je pas mooi begint te vinden na een paar keer draaien, een zogenaamde groeiplaat dus. Zangeres Margo Timmens, haar twee broers Michael en Peter en vriend van de familie Alan Anton schreven zelf zes nummers en coverden er vier, waaronder Hank Williams 'I'm so lonesome I could cry' en Lou Reeds 'Sweet Jane', door de grote meester zelf reeds aangekondigd als beste 'Sweet Jane'-cover aller tijden. Nou ken ik niet zoveel 'Sweet Jane'-covers, maar mooi is deze sterk van het origineel afwijkende cover in ieder geval wel.

Mandoline, mondharmonica en accordeon worden onder meer gebruikt om de melancholische liedjes op te luisteren en dat heeft geleid tot een plaat waar je, toegegeven, even aan moet wennen, maar die je dan helemaal te

WIST U

DAT U
f1400,- PER JAAR
UITGEEFT
OM GORBATSJOV
TEGEN TE WERKEN

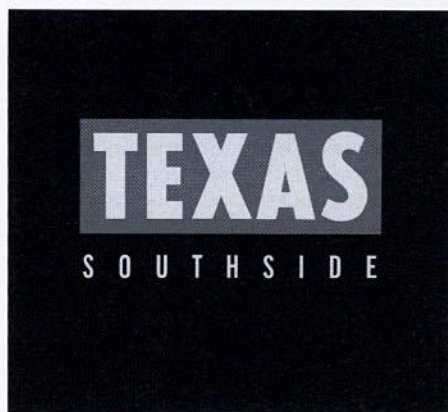
POSTBUS 1045
6801 BA ARNHEM

Loesje

pakken heeft. Een plaat om te draaien vlak voor het slapen gaan, dan bewaren we het ruigere werk voor overdag.

Texas Southside

Texas komt uit Schotland en dat vinden ze zelf zo logisch als wat. De wijsheid van het landschap in de Amerikaanse staat is het eerste waar zangeres Sharleen Spiteri en haar drie mannelijke collega's aan denken bij het horen van de naam Texas en het zal wel aan mijn verdorven geest liggen, dat bij mij eerder associaties als olie en Dallas naar boven komen. Maar dat maakt voor het

gebodene niet uit, want met 'Southside' heeft deze uit Glasgow afkomstige band een zalige plaat afgeleverd. De tien nummers op deze debuutelpée zijn niet erg diepgaand, maar dat hoeft ook niet altijd. De eenvoudige bezetting van de band (gitaar, bas en drums) heeft zich vertaald in eenvoudige, soulvolle nummers, waarvan het enige bezwaar is dat ze zo gemakkelijk in het gehoor liggen. Het onheilspellend beginnende 'I don't want a lover' is terecht op single verschenen en het typische heldere gitaargeluid is ook op de rest van de plaat te horen. Als volgende single zou ik het rustige 'Prayer for you' willen voorstellen, al bekoren nummers als 'Everyday now' en 'Thrill has gone' mij ook in hoge mate. 'Fool for love' is een beetje te veel U2, maar voor de rest: niet slecht, deze debuutelpée van Texas.

Evert van Dijk

Rotterdam de boer op in Zuid-Amerika

"De Eurolatina is nu nog een zandkorrel, maar kan straks een zandklomp worden"

Rotterdam wil de 'warme huiskamer' voor Latijns-Amerika in Europa worden. Wat West-Duitsland is voor de Japanners, moet de grootste haven van de wereld worden voor de Zuid Amerikanen. Daarom organiseert de stad eind juni voor de tweede maal de handelsbeurs Eurolatina. Honderden kleine en middelgrote ondernemers uit zestien Latijnsamerikaanse landen komen daarheen om niet-traditionele produkten op de Europese markt te brengen. Na een aarzelande start eind 1987, toen de Eurolatina voor de eerste maal werd gehouden, verwachten de organisatoren nu een beursomzet van niet minder dan 100 miljoen gulden.

"Het gaat om de toegevoegde waarde waar je als land en als haven op gespitst moet zijn," aldus Rotterdams topambtenaar mr. Harry van de Braak, die de afgelopen tijd met adviseur en Latijns-Amerika-expert dr. Menno Vellinga door verschillende Latijnsamerikaanse landen reisde om klanten te werven.

Op de bovenste verdieping van de kolossale vestiging van de Banco de Brazil in São Paulo, waar Rotterdam zich deze middag voor een dikke dertig belangstellenden presenteert, lijkt het even of Sinterklaas is binnengekomen. Na een video-film en een inleiding van adjunct-directeur Economische Zaken, mr. Harry van de Braak, waarin hij de verlokkingen en verwachtingen van Eurolatina II wervend etaleert, staat een plaatselijke fabrikant van auto-onderdelen wat verbijsterd op.

"Hoor ik het goed," vraagt hij, "dat Rotterdam geen geld vraagt om onze produkten daar te kunnen uitstallen?"

De Rotterdamse topambtenaar knikt genereus met het hoofd: "Inderdaad, dat is de opzet, het wordt helemaal gesubsidieerd."

Verbazing

Ongelovig informeert de Braziliaanse zakenman verder: "Maar hoe weet ik of er een markt is? En hoe benader ik die mensen?"

Van de Braak kijkt enigszins triomfantelijk voor zich uit. Hij heeft weer een goede boodschap: "Als u zich als deelnemer meldt, doet het ministerie van ontwikkelingssamenwerking een gratis marktonderzoek. En wij hebben allerlei adressenbestanden van potentiële klanten gekocht. Die krijgen van ons een uitnodiging."

"Ook als het er duizend zijn," vraagt de Braziliaan nog steeds verbaasd.

Van de Braak zegevierend: "Dan sturen wij die duizend brieven weg en verder plaatsen we in allerlei vakbladen in Europa advertenties."

In het zaaltje schuiven de aanwezigen dan wat onrustig op hun stoelen heen en weer. In een land, waar zoveel aan de strijkstok blijft hangen, gaat het er wat moeilijk in, dat een Nederlandse

stad – met ongeveer net zoveel inwoners als een buitenwijkje van São Paulo – er een paar miljoen gulden voor uittrekt om Latijnsamerikaanse zakenlieden, die toch waarlijk niet op een houtje hoeven te bijten, in Europa wat te laten verdienen. Zit daar niets achter?

Van de Braak begrijpt de aarzeling en haast zich het beeld van onbaatzuchtige weldoener iets te corrigeren: Het is natuurlijk wel zo, dat wij hopen dat al die produkten straks via de Rotterdamse haven vervoerd zullen worden. Dat levert ons op de langere termijn havengeld op." Iedereen knikt gerustgesteld: gelukkig, toch een beetje boter bij de vis. Even later komt de voorzitter van een plaatselijke middenstandsvereniging ook met een aardige verklaring voor het Rotterdamse initiatief. "Ach," zegt hij, "Nederland heeft gewoon te veel geld, ze weten daar niet hoe ze het uit moeten geven en toen zijn ze op dit idee gekomen."

Twee miljoen

Rotterdam op pad in Latijns-Amerika. Het wordt betaald van de twee miljoen gulden, die de stad heeft uitgetrokken om de tweede Eurolatina mogelijk te maken. Voorwaar een heel bedrag voor een stad, die zelf zoveel moeite heeft de eindjes aan elkaar te knopen. Van de Braak haalt de schouders op. "Als het nou alleen ging om de distributie van goederen via Rotterdam, dan denk ik niet dat het gemeentebestuur al dat geld had gegeven," zegt hij. "Zo'n filosofie is te simpel. Maar er zit ook een aansprekend element van ontwikkelingshulp in en verder is het een kwestie van investeren in toekomstige ontwikkelingen, waar je als grootste haven van de wereld op moet anticiperen."

Hij legt uit: "Je ziet de laatste jaren, dat bepaalde continenten of landen zich er-

gens in Europa nestelen. Dat is met de Japanners in Duitsland gebeurd, met de Chinezen in Hamburg, die ontplooiën daar allerlei economische activiteiten. Voor Latijns-Amerika gebeurt er nog niks. Door de enorme schulden crisis komt er ook nog weinig vandaan, maar de industriële potentie is enorm. In dat gat wil Rotterdam springen. Wij willen hier een sfeer scheppen, waarin die mensen zich thuisvoelen, we willen zeg maar een warme huiskamer voor Zuid-Amerika inrichten. En dan komen, zeker na 1992 ook, de activiteiten vanzelf, zo is de verwachting. Nieuwe bedrijven, distributie, de centrale ingang voor Latijns-Amerika naar de Europese markt... het is die toegevoegde waarde, waar je als haven en als land op gespitst moet zijn. Duitsland is al tientallen jaren met succes op die manier bezig. Dit is onze start."

Improviseren

De eerste Eurolatina, een gezamenlijk initiatief van de gemeente Rotterdam, de Kamer van Koophandel, het Centrum tot Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden (CBI) en Ahoy, was eind 1987 al een redelijk succes. Zo'n vierhonderd middelgrote en kleinere ondernemers uit negen Latijnsamerikaanse landen kwamen naar Rot-

De heren Van de Braak (rechts) en Vellinga voor Rotterdam in São Paulo

terdam en stalden er vier dagen hun waren uit voor vierduizend, voornamelijk nog Nederlandse bezoekers. Het was een aarzende kennismaking, maar toch werd er in totaal al voor 15 miljoen dollar (30 miljoen gulden) omgezet.

Het was die eerste keer ook aan beide kanten duidelijk een kwestie van improviseren. "We gingen er op de bonnetoefen met twaalf produkten," vertelt Jaroslav Sussland, directeur van een exportfirma in São Paulo, "we wisten absoluut niet of er een markt voor was. Desondanks hebben we vier containers met zoetwaren kunnen verkopen en door de contacten, die we hebben gehad, weten we nu precies welke produkten we thuis moeten laten en waar wel vraag naar is." Anderen komen tijdens de presentaties in Brazilië met dezelfde verhalen en die tam tam werkt: overall wordt gretig gevraagd wat de kansen zijn voor produkten als kikkerbilletjes, hangmatten, textiel, kleding, bouwmaterialen, halfedelstenen, schoenen en planten. Van de Braak: "Die eerste keer zag je inderdaad een lichte aarzeling, die is nu duidelijk voorbij."

Er was ook moed voor nodig die eerste keer op goed geluk de oversteek te wagen, vindt dr. Menno Vellinga, stafdocent aan de Rijksuniversiteit van Utrecht en adviseur van de gemeente Rotterdam. "Ik was tijdens de voorbereiding daarvan op een bijeenkomst in Argentinië", herinnert hij zich, "de angst en de onbekendheid straalde de mensen uit de ogen. Dat was ook voorstelbaar. Daar zaten mensen, die nooit buiten hun dorp waren geweest en nu zouden ze dan ineens 9.000 kilometer verder zaken moeten doen. De belangrijkste vraag was hoeveel winterjassen ze over elkaar heen moesten trekken in Holland. Door Eurolatina werden ze over de streep getrokken om zich toch op een externe markt te profileren en ze grijpen die kans ook. Dat heeft toch te maken met de grote dynamiek in dat werelddeel, waar Rotterdam terecht wat van verwacht."

Grotere opzet

De tweede Eurolatina wordt beduidend groter van opzet dan de eerste. Er zijn zestien landen uitgenodigd, er worden twee maal zoveel deelnemers (en bezoekers) verwacht en de omzet moet makkelijk de honderd miljoen gulden kunnen overstijgen. Er wordt ook veel gericht gewerkt. Mochten vorig jaar

Braziliaanse ondernemers luisteren naar uitleg over de Eurolatina

alle produkten, die in de koffer pasten, worden meegenomen, nu zijn zeven niet-traditionele produktgroepen geselecteerd, waarnaar uitgebreid marktonderzoek is gedaan en die kansrijk worden geacht op de Europese markt.

"Eurolatina is een uitstekend initiatief om de mensen in Latijns-Amerika een beetje vooruit te helpen," stelt Vellinga dan vast. "Rotterdam richt zich terecht bewust op het midden- en kleinbedrijf, dat zijn de aanjagers van economische groei. De grote bedrijven bestrijken hier maar enkele segmenten van de markt, ze zijn niet geïnteresseerd in de basisbehoeften van de bevolking. Daar is het midden- en kleinbedrijf wel in geïnteresseerd en daarom moet je dat stimuleren. Het probleem is dat je dan in sociaal opzicht vaak reactionaire mensen stimuleert. Dat is het afwegingsproces. Maar het punt is dat je zonder economische groei het sociale veranderingsproces en de democratisering niet op gang brengt en dat er dan niets tot stand komt. Daarom is Eurolatina nuttig."

Maar de problemen in Zuid-Amerika zijn zo enorm, is dan de voor de hand liggende vraag, dat zo'n beurs toch nooit meer dan een heel kleine druppel op een grote gloeiende plaat kan zijn? Vellinga: "Zeker, maar alle beetjes helpen. Grote maatschappelijke veranderingen gaan vaak langzaam, je moet daarvoor geduld weten op te brengen. Maar juist in Latijns-Amerika zijn hoopgevende tendensen, als je dat vergelijkt met Azië of Afrika. Dat zijn totaal gestagneerde samenlevingen, waarbij je je handen alleen maar ten hemel kan heffen. Maar in Latijns-Amerika gebeurt elke dag wat, het is een borrelende heksenketel. Wie had de golf van democratisering kunnen voorspellen? Wie had gedacht dat de regeringspartij van Mexico, die zestig jaar lang 95 procent van de stemmen haalt, verkiezingsfraude moet plegen om aan een lullige 51,4 procent van de stemmen te komen en door de oppositie in de hoek wordt gedreven? Het gebeurt toch. Het

gaat met vallen en opstaan. Twee stappen vooruit, drie terug. Je moet daar grip voor hebben. Eurolatina is nu nog een zandkorrel in een grote zandbak, maar het is een waardevolle zandkorrel en het heeft alles in zich om een zandklomp te worden."

Andere produkten

Hij besluit: "Zulke initiatieven zijn nodig, omdat die landen met hun traditionele produkten op de wereldmarkt afhankelijk zijn van de duvel en zijn ouwe moer. Als ze nu met andere produkten kunnen komen maakt dat hun economieën stabiel. Elke bijdrage daaraan is nuttig. Nu holt men door die afhankelijkheid van de ene crisis in de andere. En dat betekent: economische instabiliteit, die weer leidt tot sociale instabiliteit, vervolgens tot politieke onrust en dan komen ten slotte de militairen weer opdagen. Die zitten te wachten op het moment dat de zaak in elkaar klappt. Zo is het altijd gegaan en zo zal het doorgaan, wanneer er niet iets tegen wordt gedaan. Maar als je er wat tegen doet, zoals Rotterdam nu, hangt daar wel een prijskaartje aan."

Rien Robijns

Prijsvraag

H.M.T.

SEEDORF

1989

Zie pag. 19

A cry in the dark

Massa-hysterie trefzeker verbeeld

"Toen ik het script van 'A cry in the dark' voor het eerst in handen kreeg, was ik net tien dagen daarvoor bevallen van m'n jongste kind, een meisje. Ik vond het heel intrigerend maar tegelijk zo afgrijselijk, dat ik het na een paar bladzijden van me af schoof. Later, zei ik, zoiets kan ik nu echt nog niet aan."

Maar Meryl Streep is professional genoeg om in te zien dat een op feiten gebaseerd script met een even gruwelijke als intrigerende lading de kans biedt op een weergaloze rol, de zoveelste in haar inmiddels al legendarische carrière. Dus accepteerde ze de hoofdrol in de film (als enige Amerikaanse van de hele cast), vertrok naar het zinderend hete Australië en beleefde een van haar meest enerverende en benauwende film-avonturen.

In 1980 vertrok het jonge gezin van Lindy en Michael Chamberlain met hun twee zoontjes en hun negen weken oude dochtertje voor een weekend naar Ayers Rock, de grootste berg ter wereld, midden in het woeste binnenland van Australië. Lindy bracht de baby 's avonds naar bed in de tent, en voegde zich weer bij het gezelschap. Even later hoorde ze het kind schreeuwen, en ze zag een dingo, een wilde hond, met de baby wegrennen. Ze alarmeerde haar echtgenoot. Alle andere kamperenden hielpen bij de zoek-actie, de politie werd ingeschakeld. Wel werd het bebloede pakje van de baby gevonden, maar het kind zelf, en de hond, waren spoorloos. Aanvankelijk geloofde men het verhaal van de moeder, maar al eens begonnen er steeds meer geruchten de kop op te steken. Hoewel bij een eerste politie-onderzoek niets was aangetroffen dat er op wees dat Lindy zelf iets met de dood van haar kind uitstaande had, kwam het toch tot een

rechtszaak. Lindy werd ervan beschuldigd dat ze haar kind had onthoofd. Ze kwam in de gevangenis terecht (waar ze beviel van een tweede dochtertje), en werd veroordeeld tot levenslange dwangarbeid. Pas toen het gehaakte jasje van de baby, waar ze tijdens de zitting voortdurend melding van had gemaakt, door een toeval werd gevonden, moest men wel aannemen dat het kind door de dingo was meegenomen en opgegeten. Vanaf dat moment hebben zij en haar echtgenoot alles in het werk gesteld om hun naam van alle blaam gezuiverd te krijgen. Dat lukte pas officieel in het najaar van 1988.

Het griezelige van deze hele geschiedenis ligt in het feit, dat het een geval van pure heksenjacht was. En dat in het tijdperk van maanlandingen en geavanceerde computers! De publieke opinie in Australië keerde zich op een meer dan schandalige manier tegen de Chamberlains, speciaal tegen de moe-

der. Ze zou zich te frivol gedragen (Lindy was een aantrekkelijke vrouw), en ze had helemaal geen verdriet om haar kind. Dat vond men op z'n minst verdacht. Het feit dat de Chamberlains zevende dags adventisten waren, bestempelde ze ook al tot een soort zonderlingen. En het was juist hun rotsvaste geloof, waardoor vooral de moeder zich in het hele drama zo sterk wist te houden, vastbesloten om aan het licht te brengen wat de waarheid was en niet van zins om toe te geven aan de roep van het publiek om tranen en geweklaag.

Lindy's man Michael had het nog moeilijker: hij raakte langzaam maar zeker volledig uit balans door de hetze die tegen hen werd gevoerd. Lindy voelde zich alleen maar gesterkt, wanneer ze langs de weg mensen zag staan met T-shirts waarop stond gedrukt: The dingo is innocent (De wilde hond is onschuldig)...

Ook de productie van de film verliep in een onaangename, vijandige sfeer. De Australische journalisten, die al verontwaardigd waren omdat voor de hoofdrol geen Australische ster was genomen, maar de beroemde Streep, gedroeg zich lomp wanneer de actrice, na een vermoeiende draaidag in de brandende hitte, weigerde om interviews te geven. Meryl Streep zegt zelf:

"Ik had me een bepaald beeld gevormd van de vrouw die ik zou spelen. Maar toen ik de echte Lindy ontmoette, een stugge, niet bijzonder innemende vrouw, begreep ik dat ik het roer om moest gooien. Ze deed geen concessies, ze was zichzelf omdat ze wist dat ze onschuldig was. Dat schijnbaar kille, onaangedane optreden heb ik toen heel bewust opgebouwd voor mijn rol. Ik heb later regelmatig gelezen dat de Lindy in de film niet sympathiek is en dat is goed. De film is bedoeld als registratie van een fenomeen, niet als een gero-mantiseerd beeld van een zielige vrouw."

De beschamende rol van de media tijdens deze hele affaire komt in de film royaal aan bod en dat is vaak niet leuk om naar te kijken. In Amerika weten ze er weg mee, maar in Australië, zo blijkt hier, is het woord ethiek ook vaak ver te zoeken. De beklemmende locaties dragen het nodige bij aan de toch al niet bijster opwekkende ambiance van de film. Het lijkt wel of in Australië alles even lelijk en smakeloos is: de kleren, de interieurs, de taal. Alleen de natuur is overweldigend. Regie van deze indrukwekkende film was van Fred Schepisi.

Leo van Opzeeland

Meryl Streep met Sam Neill als het echtpaar Chamberlain in 'Cry in the dark'

film

in 't kort

Trouble in paradise

De nieuwe Nederlands/Belgische co-productie *'Trouble in paradise'* biedt, behalve een aardige dosis spanning en schitterend camerawerk (van Jules v. d. Steenhoven) een aantal zeer geestige gastrolletjes. Zo speelt Sonja Barend een pinnige chef redactie van een dagblad. In die hoedanigheid roept zij haar ster-verslaggever Freddy (Freark

Sonja Barend, Carl Huybrechts en Freark Smink in *'Trouble in paradise'*.

Smink) op het matje: concurrerende bladen hebben grote verhalen over een belangrijke industrieel, Kusters (Eric Schneider), die betrokken zou zijn bij wapensmokkel. Waarom heeft hij daar geen letter over? Maar Freddy is wel degelijk met de zaak bezig. Hij bewandelt echter andere wegen. Samen met zijn collega Carl (Carl Huybrechts), die weer bevriend is met de vrouw van de industrieel Ann (Beatie Edney), ontdekt hij dat er veel meer achter zit. Tot in het Europees Parlement lopen de rode draden, en de actiegroep Redpeace heeft er ook mee te maken.

Robbe de Hert schreef samen met Chiem van Houweninge het scenario. Daar wringt de schoen nog wel eens, want de intrige is soms te ingewikkeld, waardoor de spanning dreigt te verslappen. Maar dat zijn incidentele momenten: vooral dankzij de actuele sfeer waarin de film is gesitueerd, blijft hij toch boeien. Behalve Sonja Barend zien we ook Adriaan van Dis in een vermakelijk gastrolletje als gerant van een sterren-restaurant. Verder neemt Thijs Ockersen de honneurs waar als barkeeper, speelt de zeer gesoigneerde Cees van Ede (van Cinevisie) de rol van investigative reporter en zijn Van Houweninge en zijn vrouw Marina ook kort in beeld. Al met al een veelbelovende eersteling van Onno Wobma, die als producent debuteerde.

Scandal

Een kwart eeuw geleden wankelde het

Britse koninkrijk op haar grondvesten als gevolg van de affaire Christine Keeler. Nu blijkt de stof nog altijd boeiend genoeg voor een verfilming. En die blijkt hard mee te vallen, na alle snorkerige voorpubliciteit die er al over in kranten en bladen heeft gestaan en op de televisie is verschenen. Christine Keeler was een revue-danseres, op haar zeventiende haar ouderlijk huis ontvlucht omdat haar stiefvader handtastelijk was. In een nachtclub maakt ze kennis met de society-arts Stephen Ward die, als gevolg van een traumatiserende ervaring op kostschool, met de upper ten een appeltje te schillen heeft. Hij kent veel mensen op hoge posten, en introduceert de mooie Keeler bij zijn vrienden. Zelf heeft hij een soort vaderlijke genegenheid voor haar, en hij geniet oprecht van haar adembenemende schoonheid. Christine Keeler doet aanvankelijk goede zaken: ze weet zich snel aan te passen aan de gebruiken van de hoogste kringen en heeft binnen afzienbare tijd een aantal, vaste betalende vrienden. John Profumo, minister van defensie, is er één van. Maar ook Eugene Ivanov, een Russische spion, deelt haar bed. Wanneer dat feit, op het hoogtepunt van de koude oorlog, bekend wordt komt er een rechtszaak van. Profumo, die aanvankelijk onder ede elke connectie met Keeler ontkent, ziet zich genoodzaakt af te treden en Keeler

Ian McKellen als Profumo en Joanna Whalley als Christine Keeler in *'Scandal'*.

gaat tijdelijk de gevangenis in. Haar vriendin Mandy Rice-Davies, die op publicitair gebied alles uit de zaak sleepte dat maar mogelijk was, trouwde rijk en bezit nu een keten van nachtclubs in Israël. Christine Keeler woont van de bijstand op een armelijk flatje in Londen. Ze is twee maal getrouwd geweest, maar bleek te onzeker en daardoor te jaloers om daar een succes van te maken.

Het leven van Christine Keeler is veel meer een menselijke tragedie dan een schandaal geweest. Zij en Ward (die zelfmoord pleegde toen de zaak bekend werd) waren de slachtoffers van een decadente, onsympathieke samenleving die verder min of meer buiten schot bleef. Het is vooral de verdienste van de 26-jarige Britse actrice Joanna Whalley,

dat de figur van Keeler zo aangrijpend tot leven komt in deze zeer smaakvol gemaakte verfilming. John Hurt speelt de rol van Ward, Jeroen Krabbé is de Rus en Ian McKellen speelt Profumo. Regie was van Michael Caton-Jones.

La vie est un long fleuve tranquille

Een verrassend geestige zedenschets vol zelfspot (niet gebruikelijk in die contréien) is de uit Frankrijk afkomstige film *'La vie est un long fleuve tranquille'*. (Het leven is een lange rustige

Benoit Maginel als Maurice in *'Het leven is een lange rustige stroom'*.

stroom.) Een geordend Rooms-katholiek gezin met een vader die voor het inkomen zorgt, een moeder die intens gelukkig haar huishouden bestiert en naast haar vijf kinderen ook nog eens veel werk voor de parochie verziet, raakt volledig uit balans wanneer blijkt dat één van de kinderen, de frivole Bernadette, als baby is verwisseld met een jongetje dat sindsdien in een asociaal milieu is opgegroeid. In Frankrijk heeft de film, die werd bekroond met vier Césars, enorm veel bezoekers getrokken en dat zou in ons land best ook eens kunnen gebeuren. Lachen! Regie van Etienne Chatiliez.

Sweethearts dance

Bitterzoete tragi-komedie over twee schoolvrienden. De één trouwt jong met z'n jeugdliefde en besluit te scheiden, juist als de ander, rector van de plaatselijke highschool, voor het eerst serieus verliefd wordt. Allemaal al eens eerder

Don Johnson en Susan Sarandon in *'Sweethearts dance'*.

vertoond, maar vooral zeer de moeite waard door de rollen van Jeff Daniels als de timide rector, en Susan Sarandon als de in de steek gelaten echtgenote. Don Johnson is iets te mooi en te jeugdig als de huisvader, Elisabeth Perkins is prima op dreef als geëmancipeerde lerares. Regie van Robert Greenwald.

L. v. O.

Ook nieuwsgierig? Lees EGO!

lezers
schrijven

Wezep, 31 maart 1989

Geachte redactie,

Humanistisch betekent dat ook zoiets als beschaafd, menswaardig in de omgang met anderen, respect hebben en tonen voor andere meningen en overtuigingen, niet bewust kwetsen? Blijkbaar niet, gezien de inhoud van EGO, maart 1989:

1. Het gedicht 'Leve onze marine' van Gerard Reve: U weet waarschijnlijk heel goed dat deze dichter 'dit is mijn bloed' en 'dit is mijn lichaam' in zijn gedicht opneemt, omdat deze woorden een bijzondere betekenis hebben in de Bijbel. De manier waarop Reve met deze woorden omspringt is lasterlijk tegenover God en kwetsend tegenover christenen.

2. Freek Pol vindt het nodig om de naam van God te misbruiken in een vloek.

Nog wel met een hoofdletter. En dat in EGO.

3. Ik zwijg nog maar over uw afgunstige oproep om je uit te laten schrijven als kerklid bij de gemeente.

God zegt dat Hij niet onschuldig zal houden degene die Zijn naam ijdel gebruikt. Dat geldt ook voor u en mij. Alleen door het geloof in Jezus Christus is er door genade vrijspraak van uw en mijn zonden en schuld. Omdat Christus' bloed echt drank is en Zijn lichaam echt spijs.

Ik hoop dat de zaken waar ik tegen protesteer eenmalig zijn en niet weer voorkomen.

Hoogachtend,

Sgt. Klooster
Jan van Dieststraat 14
8277 AM Grafhorst

Over God gesproken en geschreven...

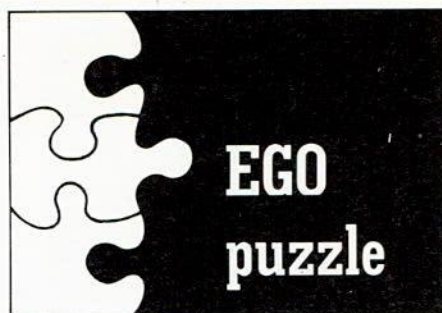
Een tijdje geleden reageerde iemand (zie boven; red.) op een column van mij (en op andere stukjes in EGO), die mijn stukje o.a. als beledigend en kwetsend had ervaren. Het betrof een christen. Ik had namelijk een vloek uitgeschreven, nog wel beginnend met een hoofdletter. Leek het mij in eerste instantie niet zinvol om te reageren, de twijfel sloeg toe en hier ben ik dus alsnog. Om iets recht te zetten.

Nu vind ik het overigens een heel goede zaak dat ook een christen EGO leest. We kunnen blijkbaar iets van elkaar leren. Dat ik niet mag vloeken bijvoorbeeld, maar ook dat een christen iets van de Rushdie-affaire heeft opgestoken. Die storm is amper over of prompt komt er een reactie op mijn goddeloze stukje en andere kwetsende en beledigende dingen, die volgens deze christen, in EGO staan. Laat ik nu direkt en nadrukkelijk zeggen dat ik er niet op uit ben en het ook niet mijn bedoeling is om mensen te kwetsen, ik weet zelf maar al te goed hoe zeer dat kan doen. Ik heb bovendien zinnigere dingen te doen, maar dat terzijde.

Toch vind ik het een beetje raar dat mensen zich door papieren woorden laten kwetsen of beledigen. Die woorden zelf doen immers helemaal niets. Wat de lezer denkt of voelt bij het lezen van tekst is volledig van die persoon zelf, dat is niet van mij afkomstig. Maar, en

daar gaat het hier om, iemand verwijt een on-christelijk blad dat het niet christelijk is. Dat kan natuurlijk niet. Schrijver dezes gelooft niet in God en kan dus ook zijn naam niet misbruiken. Want wat niet bestaat (?) kan ook niet misbruikt worden. Zo simpel is dat. Dat dit echter door andere mensen tot taal anders wordt ervaren kan ik goed begrijpen. Zo kan ik me niet beledigd of gekwetst voelen wanneer een christen niet-humanistische opvattingen heeft. Of ik dat goed vind of niet is een andere kwestie. Wat ik bijvoorbeeld wel kwetsend of beledigend zou kunnen vinden (dat doe ik overigens ook niet), is dat een christen, die overtuigd is van God en gelooft in de Liefde en de Vrede, leert - en andere mensen leert - om te doden. Mijn vloek veroorzaakt geen doden of slachtoffers. Een kanon bijvoorbeeld wél. Wat is nu eigenlijk erger? Christelijker of on-christelijker?

Laat ik hier geen discussie over uitlokken: we komen er, vrees ik, niet uit omdat sommige christenen en sommige humanisten een andere taal spreken, in dit geval zeker. Maar dat neemt niet weg dat ik persoonlijk de keuze maak, de verantwoordelijkheid neem en draag om, wanneer dat mijn column ten goede komt, iets te schrijven dat wellicht voor een ander beledigend kan zijn. De ander heeft de keuze, met mijn respect, om EGO niet te lezen.

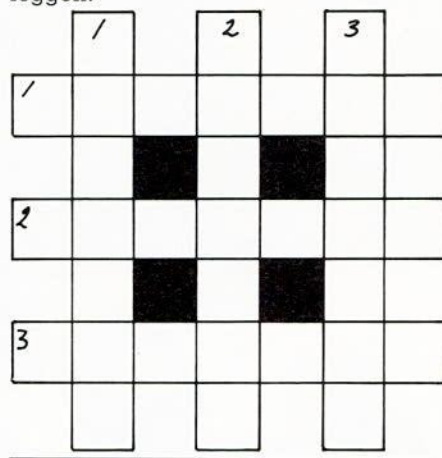

EGO
puzzle

De oplossing van de puzzel in het mei-nummer luidt als volgt:

1-handtas; 2-naïever; 3-toveren; 4-sirenen.

Hieronder een puzzel, waarin zowel horizontaal als vertikaal drie maal dezelfde woorden van elk zeven letters dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden: 1-soldatenhuis; 2-oud; 3-vastleggen.

In hoeverre een woord beledigend is voor een ander valt bovendien nooit goed in te schatten. Overigens is er nauwelijks een andere plek denkbaar in Nederland waar zoveel gevloekt en onkuise taal wordt uitgeslagen als in de krijgsmacht. Dat één geschreven vloek al leidt tot een ingezonden brief is in dat verband een hoogst opmerkelijke zaak. De hoop van de brievensteller dat deze geschreven vloek en andere on-christelijke stukjes in EGO eenmalig zullen zijn en nooit meer voor zullen komen, kan door mij niet worden gehonoreerd, hoe pijnlijk dat ook is. Ik hoop dat duidelijk is waarom.

Freek Pol

Prijsvraag

H. M. T.

SEEDORF

1989

Zie pag. 19

Amsterdam – Rotterdam

De rivaliteit tussen twee steden

Amsterdam en Rotterdam zijn sportief van oudsher geduchte rivalen. En niet alleen sportief. Het heeft me altijd een vrij onzinnige rivaliteit geleken. Vroeger was het of van Feijenoord-Ajax, dan wel Ajax-Feijenoord afhing welke van de twee steden zich als Nederlands prominentste plaats mocht afficheren. Een eenvoudige voetbalwedstrijd als graadmeter; een schot tegen of juist onder de lat bepaalde de waarde van een stad. Wat een onnozelheid.

Ik probeerde me voor te stellen, wat daar de achtergrond van kon zijn. Desmond Morris schreef over stammenoorlogen en over de binding van de arbeider met zijn vertegenwoordiger (voetballer) in het stadion. Daaruit moest ik begrijpen dat Wim Jansen een ijsbal tegen zijn oog kreeg, toen hij Feijenoord voor Ajax verruilde. En daaruit moest ik de fluitconcerten begrijpen, toen Cruyff het omgekeerde deed.

Feijenoord-Ajax

Het begrip 'supporter' heeft me nooit veel gezegd. Wel meende ik te kunnen vaststellen dat het Rotterdamse en Amsterdamse voetbal, althans dat van Feijenoord en Ajax, een merkwaardige eigenheid had die er noch door trainers noch door transfers was uit te rammen. Ajax was altijd en is dat nog steeds de artistiekere en atletischer ploeg, Feijenoord speelde en speelt nogal vierkant, zwoegerig en met weinig élan. In die zin was en ben ik supporter van Ajax. Niet omdat ik me met de club verbonden voel of ooit een roodwitte muts zou opzetten, maar omdat ik hou van mooi, harmonisch bewegen en van een zeker raffinement. Zo ben ik ook supporter van AC Milan of het Braziliaanse voetbal in het algemeen. Maar er is geen Rotterdammer die ik een kwaad hart toedraag.

Ooit heb ik me afgevraagd of het verschil in karakter tussen het Ajax- en Feijenoord-voetbal tekenend was voor de twee steden. De vierkante havenwerkers contra de joyeuze artiesten uit de hoofdstad? Ik weet het niet. Maar onlangs werd ik wel geconfronteerd met een duidelijk ander verschil tussen de twee steden en misschien was dat verschil wel een uitvloeisel van die eerder genoemde kenmerken.

De marathons

Niet alleen Ajax en Feijenoord rivaliseren, ook in de marathon bieden de twee steden al enige jaren tegen elkaar op. Wie heeft de grootste, de beste en mooiste? Amsterdam legt het in dit opzicht

volkomen af. Beide marathons hebben inmiddels Jos Hermens ingehuurd als degene die bekende atleten moet contracteren en hij typeerde het verschil heel aardig. Bel je in Amsterdam een ambtenaar, zo zei hij het ongeveer, dan zegt die meteen: "Natuurlijk regelen we dat" en vervolgens hoor je een half jaar niets meer. Vraag je daarentegen in Rotterdam om een extra dranghek, dan kijkt de aangesprokene even moeilijk en belooft hij zijn best te zullen doen, waarna binnen drie uur het telefoontje komt dat de zaak inderdaad voor elkaar is.

Imago

Amsterdam is in staat een dag, voordat de marathon gelopen moet worden, een wezenlijk deel van het parcours op te breken, omdat de ene gemeentelijke dienst geen flauw benul heeft van wat de andere aan het doen is. Burgemees-

ter Van Thijn is zeer representatief aanwezig bij de marathon van New York, maar dat zijn eigen stad ook een dergelijk evenement heeft, ontgaat hem volkomen. Hij doet er althans niets aan en weet absoluut niet, dat een marathon langzamerhand een fenomeen is geworden, dat het imago van een stad zeer goed kan doen. Amsterdam heeft Koninginne- en Bevrijdingsdag en daarmee wordt het imago kennelijk al genoeg verbeterd. Volgens de stadsbestuurders dus.

Rotterdam had een plantsoen, waar de marathon eigenlijk doorheen zou moeten. Onder het plantsoen werd een asfaltlaag aangebracht, waardoor het plantsoen tijdelijk kon worden weggenomen. De volgende dag lag het er weer. Als in een Rotterdamse vijfjarenplan de asfaltering van een weg voorzien is over drie jaar en de marathon maakt het noodzakelijk dat de plannen worden bijgesteld, dat gebeurt dat subiet.

Slappe lach

Het aardigste van alles is misschien nog wel dat Amsterdam de Olympische Spelen van 1992 had willen organiseren. Daartoe werd éénentwintig miljoen gulden uitgegeven. Jammer dat de leden van het IOC meteen doorhadden dat Amsterdam de foutste keuze zou zijn. De hoofdstad had in 1992 platgelegen van de lach. Om alles wat -heel artistiek en speels - volkomen misging.

Hans van Wissen

Marathon Rotterdam 16 april '89: in de kopgroep na 25 km, geheel links Marti ten Kate en uiterst rechts de winnaar Densimo

Foto Cor Eberhard

'De Duivelsverzen', één boek te ver?

Zelden heeft in onze recente geschiedenis het uitoefenen van het recht op vrije meningsuiting zoveel gevolgen gehad als die welke de schrijver Salman Rushdie zowel als Moslimminderheden wonend buiten Islamitische landen hebben getroffen.

Een aantal aspecten valt mij op in de publiciteit die het boek 'De Duivelsverzen' na het verschijnen ten deel is gevallen:

1. Het merendeel van degenen die zich in de discussie mengen heeft blijkbaar het boek niet eens gelezen.
2. In de stroom van artikelen van voor- en tegenstanders van het boek gaat het niet zozeer meer om de inhoud van het boek als wel om de zeer verschillende reacties die er het gevolg van zijn. Waarbij de oproep van de ayatollah Khomeini tot moord op Rushdie het ongetwijfeld meest extreme standpunt markeert.
3. De in de vele reacties overheersende angst voor de Islam en vervolgens (het klassieke patroon) de woede als afweerreactie ten aanzien van *alle* Islamieten. Hetzelfde verschijnsel als de commandant die 'de Rus' als vijand projekteert in *alle* bewoners van het gelijknamige land. De reacties op 'De Duivelsverzen' tonen weer eens aan dat zwart-wit denken beslist geen verschijnsel is dat alleen tot de krijgsmacht beperkt blijft.

Over de inhoud van het boek wil ik het hier niet meer uitvoerig hebben. Het is voldoende vast te stellen dat Rushdie een begenadigd schrijver is, die onlangs niet ten onrechte in de USA door de literaire kritiek op één lijn is geplaatst met schrijvers als Günter Grass, Milan Kundera, Gabriel Garcia Marquez en anderen.

'De Duivelsverzen' is een boeiend boek. Rushdie beschrijft uiterst beeldend de vrije val van twee vliegtuigpassagiers – na een kaping uit het vliegtuig geslingerd – richting Londen. Deze twee, geheten Gibreel Farishta (later in het boek in zijn droom getransformeerd tot de engel Gabriël) en Saladin Chamcha zijn tegelijkertijd mensen van vlees en bloed zo wel als symbolen voor alle immigranten die, eenmaal op vaste Engelse bodem aangekomen, op zoek gaan naar hun 'roots'. Ze voelen zich ontworteld in hun nieuwe vaderland en weten tegelijkertijd dat ze zich in hun land van herkomst evenmin meer zouden thuisvoelen. Een tragisch dilemma, door Rushdie doorspekt met autobiografische elementen toegeschreven naar de Londense buurt Brick Lane. In deze buurt wonen merendeels immigranten uit India en Pakistan. Het zijn in hoofdzaak Moslims, die grote waarde hechten aan hun Moslimcultuur.

Moslimcultuur

De Moslimcultuur zoals die in buurten als Brick Lane ontstaat, wordt gekenmerkt door nadruk te leggen op de fundamentele Moslimwaarden, zoals die in de Koran en in het Islamitisch recht tot uiting komen. Binnen die interpreta-

tie is het relativiseren van de betekenis die de profeet Mohammed toegemeten krijgt in de Koran – en dat doet Rushdie nadrukkelijk, waarbij de romanfiguur wordt aangeduid met de naam Mahound – één van de ergste beledigingen voor een Moslim. Gezien tegen de achtergrond van hun fundamentalistische Moslimcultuur zijn de reacties van de orthodoxen op het boek niet helemaal onbegrijpelijk. Wij leven in Nederland echter in overwegende mate in een andere denkwereld, waarin het recht op vrije meningsuiting bovendien grondwettelijk is verankerd.

Foto Ruud Bleijerveld

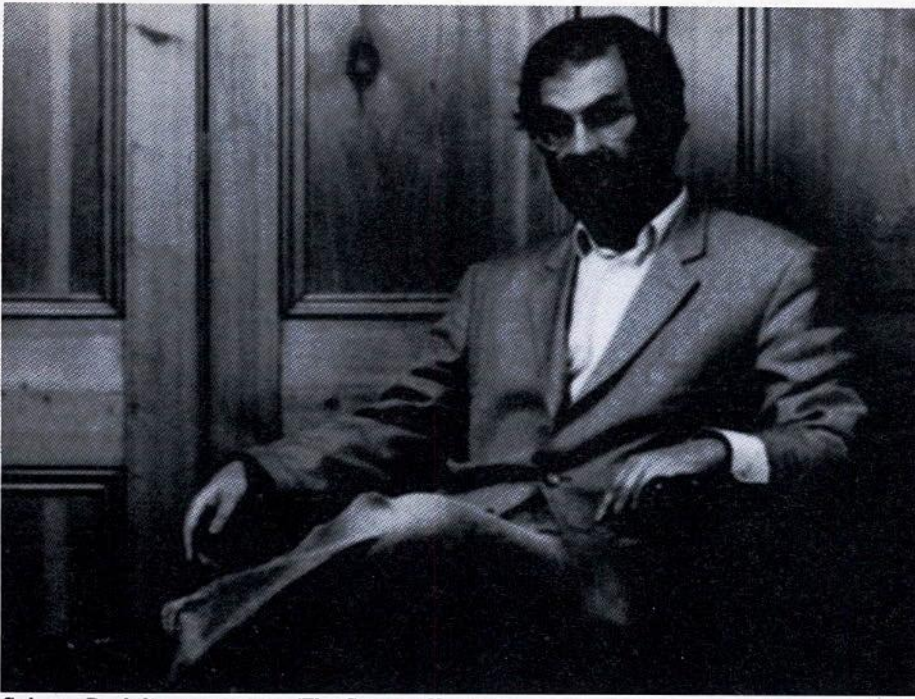
De reacties uit ook de Nederlandse Moslimwereld worden helaas lang niet allemaal gekenmerkt door behoedzaamheid, noch klinkt er respect in door voor die andere cultuur waarin een boek als 'De Duivelsverzen' kan worden geschreven, om vervolgens te worden uitgebracht en gelezen. De haat die uit de standpunten van sommige Moslimvertegenwoordigers lijkt te spreken staat haaks op onze belevingswereld, waarin wij niet meer gewend zijn om terwille van het godsdienstige gelijk – net zoals dat het geval was in de periode der kruistochten – naar de wapens te grijpen. De morele superioriteit die Khomeini aan andersdenkenden wil opleggen, leidt in Iran, waar momenteel het goddelijk en het staatsgezag samenvallen, bij voortduring tot executies van hen die zich tegen de ideeën van de imam verzetten, waaronder ook vele gelovige Moslims. Vanuit de gevolgen voor de slachtoffers bezien als ook gelet op de motieven van Khomeini en de zijnen, staat hij op één lijn met wereldlijke dictators als Stalin, Hitler en Amin.

Wat onze verantwoordiging zo doet oplossen is het besef dat er – waar wij leven in een gematigd kapitalistisch democratisch land, waarin het beginsel van de scheiding tussen kerk en staat ruimte laat voor gelovigen, twijelaars en ongelovigen – wordt opgeroepen tot moord en doodslag op een schrijver, die niet meer heeft gedaan dan zijn ideeën op papier zetten op een wijze welke door de bril van een humanist gezien niet als kwetsend voor de medemens wordt ervaren.

Islamitisch recht

Om iets van de herkomst van de reacties van Moslimzijde in al hun geschaaktheid te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk je te verdiepen in de Islam en in het daarbij behorende Islamitisch recht. Hoewel de Islam van oudsher een relatief tolerante godsdienst is ten aanzien van andersdenkenden – er bestaat onder meer ook een stroming die wordt aangeduid met 'humanistische Islam' – leidt het islamitisch recht voor de gelovige Moslim maar tot één konklusie wanneer de profeet Mohammed wordt beledigd: daar past voor de beledigende partij slechts de doodstraf, ongeacht of de belediging wordt geuit door een Moslim of een andersdenkende. Zoals bleek uit de oproepen van Khomeini kan het publiekelijk betonen van berouw de doodstraf herroepen. Als echter wordt vastgesteld (zoals bij Rushdie na zijn in algemene bewoordingen vervatte excuus aan alle Moslims) dat het berouw onvoldoende is aangetoond, dan blijft het fatale oordeel gehandhaafd. Met die wetenschap heeft Rushdie thans te leven. Dat zijn boek in een niet-Islamitisch land verscheen, doet verder weinig ter zake.

Rushdie is in termen van het Islamitisch recht vogelvrij verklaard. Het feit dat hij in een niet-Islamitisch land woont betekent dat de dader van een geslaagde aanslag op zijn leven vrijuit

Salman Rushdie, auteur van 'The Satanic Verses'

gaat. Los van de heersende gewoonten in het Islamitisch recht heeft Khomeini immers zelf een beloning in het vooruitzicht gesteld en daarbij tevens aangegeven dat de dader aan Rushdies nabestaanden geen bloedgeld is verschuldigd. In het Islamitisch recht is de betaling van bloedgeld aan nabestaanden van het slachtoffer van een halsmisdrijf een mogelijkheid om zelf de doodstraf te ontlopen.

Gezien tegen de achtergrond van het Islamitisch recht is de oproep tot moord op zich te begrijpen: hij komt neer op een regelrechte toepassing van heersende rechtsregels. Binnen het in de Westerse samenleving heersende recht, en zeker gezien vanuit de Nederlandse situatie, moet de oproep van de ayatollah worden opgevat als een uitdaging tot terrorisme. Dit klemmt te meer als je bedenkt dat Iran tot de erkende mogendheden behoort. De reactie van de EEG-landen, waarbij de ambassadeurs werden teruggeroepen, vond ik voortreffelijk. Door op dit besluit al na korte tijd terug te komen heeft ook de Nederlandse regering zich geschaard in de rijen van hen die de ayatollah om economische motieven in de kaart spelen. Khomeini maakte er ogenblikkelijk handig gebruik van door en passant de moordoproep te herhalen terwijl hij het 'slappe Westen' publiekelijk hekelde.

Fundamentalisme

De vraag is natuurlijk of de oproep tot moord representatief is voor de in ons land wonende Moslims. De wetenschap dat de directeur van het Nederlands Centrum voor Buitenlanders, Mohammed Rabbat, zich heeft aangesloten bij de fractievoorzitters van de vier grootste Kamerfracties, die de oproepen tot moord op Rushdie, gedaan tijdens Moslimdemonstraties in Den Haag en Rotterdam, onaanvaardbaar noemden, is in zoverre geruststellend. Dat geldt ook

voor het gegeven dat het linkse Comité Marokkaanse Arbeiders in Nederland zich daarbij heeft aangesloten.

Een belangrijke bijkomende factor is de toegenomen aandacht van de Turkse en Marokkaanse overheden voor de in ons land wonende Turken en Marokkanen. En dat wel in negatieve zin. Ik doel op de van staatswege gefinancierde Grijsse Wolven en de Amicales van Koning Hassan, welke activiteiten ontplooiën gericht op de versteviging van nationale banden alsook van het godsdienstig fundamentalistisch leven van hen die zij als hun onderdanen blijven beschouwen, óók als dezen inmiddels het Nederlands staatsburgerschap hebben verkozen boven dat van hun land van herkomst. De Islam fungeert op die wijze als brug naar het vaderland, maar krijgt allengs het karakter van de valreep waarop het evenwicht moeilijk te bewaren valt.

Velen kwamen hierheen met de stellige verwachting dat zij te zijner tijd naar hun moederland zouden terugkeren. Door verschillende oorzaken gebeurt dat nauwelijks en zien tweede en derde generatie zich geplaatst tegenover een samenleving die zij als soms vijandig ervaren. Onzekerheidsgevoelens, onder andere te maken hebbend met het zoeken naar hun 'roots', naar de eigen identiteit in een situatie waarin voor met name jongeren – maar ook voor vrouwen – de spanning tussen 'onze' maatschappelijke situatie en hun thuisituatie (waarin immers zo dikwijls wordt teruggegrepen op authentieke Islamitische normen en waarden) zo groot is geworden, dat zij een door het land van herkomst gepropageerde bekering tot fundamentalistische normen en waarden als een verlossende vanzelfsprekendheid ondergaan. Daardoor neemt de onzekerheid eerder toe dan dat dit proces bijdraagt aan een inbedding van deze jongeren in de Nederlandse samenleving, hetgeen mede tot

uiting komt in de enorm hoge werkloosheid in vergelijking met autochtone jongeren.

Het paradoxale van de hang naar fundamentalisme is daarbij dat die isolerend werkt voor hen die zich ertoe bekeken ten opzichte van de rest van de Nederlandse samenleving. Naarmate fundamentalistische Moslims zich meer van hun omgeving afsluiten, wordt bij autochtone Nederlanders een gelijksoortige reactie opgeroepen. In onze 'eigen' fundamentalistische enclaves als bijvoorbeeld Staphorst zien we een soortgelijke reactie optreden. Ik ben dan ook geen voorstander van door de Turkse overheid geselecteerde leerkrachten, die zoals thans in Amsterdam het geval is, worden te werk gesteld op scholen voor basisonderwijs welke gemeten naar de leerlingenbezetting, de integratie in onze samenleving eerder bemoeilijken dan dat zij deze zullen aanmoedigen.

Daarbij wil ik uitdrukkelijk vaststellen dat het behoud van de eigen cultuur een goede zaak is, zolang het een en ander niet impliceert dat het Islamitisch recht boven ons rechtstelsel wordt gesteld. Onderwijs dat daarop is gericht, past niet in ons democratisch bestel. De Nederlandse samenleving is er immers één waarin iedereen, óók de afwijkende enkeling, het recht heeft om vrij zijn of haar mening te uiten. Dit in overeenstemming met artikel 7 van onze Grondwet, waarin de bepaling is vervat dat iedere burger het recht heeft om in woord en geschrift zijn gedachten te uiten.

Dat brengt me terug bij 'De Duivelsverzen'.

Godslastering onbelangrijk

Dat onze minister-president in februari tijdens één van zijn wekelijkse perskonferenties verklaarde dat het Ministerie van Justitie zou onderzoeken of er ten aanzien van 'De Duivelsverzen' al dan niet sprake zou zijn van godslastering maakte op mij een onaangename indruk. Het had er alle schijn van dat de regering door te schermen met een mogelijk toekomstig verbod op het uitbrengen van de Nederlandse vertaling van het boek vriend en vijand tevreden wilde stellen. Herhaalde uitspraken van de Minister van Justitie dat het de regering niet zozeer ging om een overweging om het boek te verbieden, alswel om juist de vrijheid van drukpers na te leven zoals verwoord in genoemd Grondwetsartikel, lieten de indruk achter dat met name het CDA er vooral op uit was een (toekomstig) electoraat niet van zich te vervreemden. Dat geestelijke leiders uit de Christelijke wereld zich vervolgens ook vol begrip toonden voor de Islamitische argumenten van de vermeende godslastering, herinnert aan de traditie van de Index van de RK-kerk, waarbij Rome en de daarvan afgeleide kerkelijk ambtsdragers bepaalden wat wel en wat niet gelezen mocht worden. Een traditie die in ons land eerst in de vijftiger jaren aan betekenis heeft ingeboet.

Dat de halfhartige houding van het kabinet een boemerangeffect kan hebben voor de Mosliminderheden in ons land is zeker niet de bedoeling geweest, maar is er wel een gevolg van. Het kabinet werkt daardoor mee aan de instandhouding van vooroordelen ten aanzien van de Islam welke ten onzent al sinds de kruistochten bestaan. En die Khomeini met zijn regelmatige uitspraken over de 'export' van de islamitische revolutie nieuw voedsel geeft.

De pre-occupatie met de eigen identiteit zoals die door het kabinet werd getoond is daarom zo verontrustend, omdat de Nederlandse cultuur juist niet door eenvormigheid, maar door veelvormigheid wordt gekenmerkt. Binnen die traditie van een pluriforme Nederlandse 'identiteit' moet de acceptatie van de onderling evenzeer zo verschillende culturen van minderheden als een vanzelfsprekendheid worden gezien. Dat sommigen trachten de 'Nederlandse' identiteit te 'beschermen' door Turken en Marokkanen niet meer op hun uiterlijke kenmerken af te keuren, doch hun toevlucht tot de zogenaamde botsende culturele kenmerken (waaronder die der Islam) nemen, duidt op het sluipend gif van het 'nieuwe racisme' dat de positie van minderheden kan aantasten.

De in Nederland wonende Islamieten hebben er recht op dat een zogeheten meerderheid hen niet tegemoet treedt vanuit een vooringenomen houding die hen tot minderheid bestempelt. Vanuit zo'n houding bezien krijgt het woord 'minderheid' namelijk een normatieve of kwalitatieve lading dit niet in overeenstemming is met de menselijke uitgangspunten van gelijkwaardigheid en verdraagzaamheid. Onze overheid dient in dezen een voorbeeldfunctie te vervullen. En vanuit de zorgfunctie dient de overheid waarborgen te scheppen op de diverse maatschappelijke terreinen voor een optimale begeleiding van hen die als nieuwelingen hun intrede in de Nederlandse samenleving maken.

G.v. in de krijgsmacht

Dat betekent naar de krijgsmacht toegedacht dat er ten spoedigste een begin moet worden gemaakt met de geestelijke verzorging van dienstplichtige Moslims door imams. Van de laatste mag worden verwacht dat zij weten waar de grens ligt tussen de Nederlandse rechtsbeginselen en het Islamitisch recht. Intussen blijven de humanistische geestelijk verzorgers islamitische dienstplichtigen helpen indien dat van hen gevraagd wordt. Respekt voor hen die anders denken houdt in dat de voorname godsdienstige plichten en daarbij behorende uitingsvormen eveneens worden geaccepteerd, Moslimdienstplichtigen die op de kazerne in de problemen komen, omdat zij niet of moeilijk aan hun godsdienstige plichten kunnen voldoen (bidden, vasten, rituele reinheid, voedselvoorschriften), blijken de weg naar de humanistische geestelijke verzorging te kunnen vin-

den, bij gebrek aan aanwezigheid van eigen geestelijk verzorgers, tot nu toe althans.

Intussen houd ik in mijn achterhoofd een opmerking die Salman Rushdie maakte in een interview met de New York Times: "Een handjevol mensen definieert nu de Islam en bevestigt zo het Westerse stereotype van de achterlijke, wrede moslim, die boeken verbrandt en godslasteraars bedreigt."

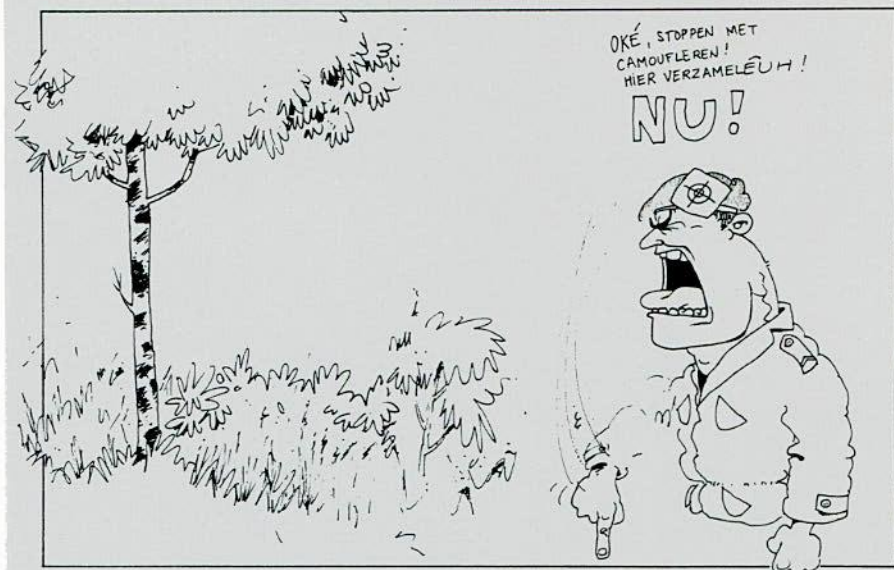
Dat beeld is uitermate schadelijk voor de in ons land wonende Moslims, omdat er onder hen tallozen zullen zijn die discriminatie door autochtone Nederlanders hebben ervaren.

Voor mij is een bijkomstige waarde van het verschijnen van het boek 'De Duivelsverzen' dan ook gelegen in de reacties die het heeft opgeroepen en die voor ieder op zijn eigen wijze een bezinning op de eigen normen en waarden

noodzakelijk maakt. Als er in de ogen van sommigen van Godslastering sprake is, is dat vervelend voor hen die daardoor oprecht gekwetst zijn, maar gezien het fictieve karakter van het boek alsook de reacties van sommige demonstranten die het boek niet gelezen zeiden te hebben en er zich dus geen eigen oordeel over hebben kunnen vormen, is Rushdie niet te ver gegaan. De gebeurtenissen er omheen geven aan dat onzuivere emoties hun negatieve uitwerking niet missen, en dat wij daar uiterst zorgvuldig mee om moeten gaan.

Kees Roza

Geraadpleegde literatuur:
Islam, door C. E. Farah, 4e editie, Barron's, New York, 1987.
S. Rushdie: The Satanic Verses, Viking Press, Londen 1988.

Tekening René Nauta

HMT Seedorf: bijna klaar

H.M.T.

SEEDORF

1989

Prijsvraag voor de blinde muur

Het is nog slechts een kwestie van enkele maanden en dan is het nieuwe HMT in Seedorf (West-Duitsland) gereed. Op dit moment – begin mei – is het kleinste deel van het in twee fasen te bouwen humanistisch militair tehuis al weer enige tijd in gebruik. Weliswaar is het nog wat behelpen met de ruimte, maar dat is een kwestie van 'nog even' en het hele gebouw is ter beschikking van bezoekers en personeel. De verwachting is dat eind juli zal worden opgeleverd, dat het inrichten van het tweede gedeelte enkele weken zal duren en dat eind augustus de gemeenschap Seedorf al bezit kan nemen van een werkelijk schitterend nieuw HMT. De officiële opening zal, geheel volgens plan, enkele weken later plaatsvinden. In volgende nummers blijven we de EGO-lezers op de hoogte houden.

Foto Wim Heij

Met het oog op de blinde muur naast de ingang van het nieuwe HMT in Seedorf schrijft de Stichting Humanistisch Thuisfront een prijsvraag uit. Iedereen kan ideeën inzenden voor de aankleding van de blinde muur en/of de tuin ervoor.

Prijzen

Er zijn drie prijzen te winnen:

- 1 – Weekeind Parijs.
- 2 – Weekeind Berlijn.
- 3 – Weekeind Kopenhagen.

In de reis is begrepen: treinreis eerste

klas, vanaf een station naar keuze in Nederland en drie overnachtingen in een goed hotel op basis van logies en ontbijt. De reis is bestemd voor twee personen.

De winnaar van de eerste prijs mag kiezen uit de drie prijzen. De winnaar van de tweede prijs mag kiezen uit de twee overgebleven reizen. De derde prijswinnaar krijgt de overgebleven reis.

De blinde muur is uitgevoerd in rode metselsteen met een grijze voeg. Lengte ± 900 cm, hoogte ± 240 cm. De tuin ervoor met zwarte tuingrond is ± 900 cm breed en ± 350 cm diep.

De stichting behoudt zich het recht voor de uitvoering van een bekroond idee of ontwerp te laten afhangen van uitvoeringsmogelijkheden, voorschriften en kosten. Ook ideeën of ontwerpen met een eventuele eervolle vermelding kunnen hiervoor in aanmerking komen.

Inzenden

Ideeën of ontwerpen kunnen worden ingezonden t/m 31 augustus 1989 naar:

Stichting Humanistisch Thuisfront 'De blinde muur'
Centraal Bureau, Willemskade 19a,
8011 AD Zwolle.

Over de uitslag kan niet worden gekorrespondeerd.

De bekendmaking van de uitslag zal geschieden tijdens de officiële opening van het nieuwe HMT Seedorf, begin september. Prijswinnaars worden later ook bekend gemaakt in dit blad.

Foto's weekblad 'De Griffioen'

Vernieuwing in de jazz

Wie tegenwoordig jazzconcerten en -clubs bezoekt, treft daar over het algemeen een zeer gemengd publiek aan. Jong en oud, revolutionair en conservatief drinken broederlijk hun pilsje bij het beluisteren van hun favoriete muziek. Natuurlijk vinden we bij de oude stijl- en mainstream-concerten meer het bezadigde deel van onze bevolking, terwijl de jongeren duidelijk in de meerderheid zijn bij de meer elektronische vormen. Maar wanneer de gespeelde muziek bebop heet, worden beide groepen in gelijke mate gefascineerd door deze boeiendste aller jazzstijlen.

Het is overigens wel opvallend, dat de oudere bop-aanhangers vaak veel onverzoenlijker tegenover vernieuwingen staan dan de jeugd, die de avantgarde nog wel eens het voordeel van de twijfel wil geven. Eerlijk gezegd vond ik de free jazz een verschrikking en die mening ben ik nog steeds toegedaan, maar een andere vernieuwing in de jazz, de zogenaamde fusion, heeft mij zo langzamerhand toch in de ban weten te krijgen. Aanvankelijk vond ik ook deze vermenging van pop, rock en jazz een doodgeboren kindje, maar een aantal platen en cd's heeft mij toch van mening doen veranderen. Over enkele van deze produkties wil ik het hier in kort bestek eens hebben.

Fusion

Het begon voor mij eigenlijk met de plaat 'Smokin' in the Pit' van de fameuze groep Steps, een dubbel-lp, waarop

o.a. tenorsaxofonist Michael Brecker en vibrafonist Mike Mainieri laten horen, dat er buiten de geijkte paden ook fantastische muziek kan worden gemaakt. Een en ander werd voor mij nog eens bevestigd door de cd 'Steps Ahead', die ik voor een zacht prijsje op de kop kon tikken. Sindsdien is Michael Brecker een meer elektronische weg ingeslagen, die ik niet altijd kan en wil volgen, maar deze lange Amerikaan blijft toch duidelijk een van de allerbelangrijkste musici van onze tijd. De fusionplaten, die daarna in grote aantallen de markt overspoelden, konden mij meestal maar matig bekoren en bevestigden eigenlijk alleen maar mijn eerdere vooroordelen. Toen werd mij echter op een zeker moment de plaat 'Upside Downside' van gitarist Mike Stern ter recensie aangeboden en daar ging ik onmiddellijk voor door de knieën. Wat een schitterende muziek! Mike Stern toont zich op deze lp niet alleen een voortreffelijk

Bob Berg

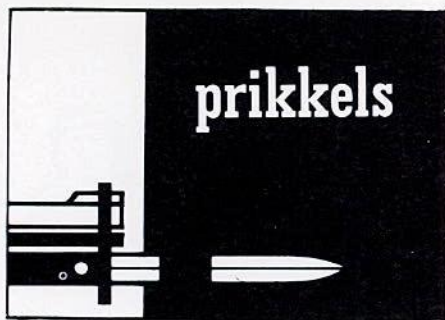
gitarist, maar ook een buitengewoon begaafd componist. Stukken als 'Good-bye Again' en 'Mood Swings' leggen daarvan een indrukwekkende getuigenis af. Met de steun van o.a. tenorist Bob Berg, toetsenist Mitch Forman en slagwerker Dave Weckl betovert Stern de luisteraar met fraaie klankbeelden en ragfijne melodische lijnen. Deze plaat is intussen ook op cd verkrijgbaar. De samenwerking tussen Bob Berg en Mike Stern, die overigens dateert uit de tijd dat beide musici bij Miles Davis speelden, heeft inmiddels nog veel meer moois opgeleverd. Onder de naam van Berg verschenen de produkties 'Short Stories' en 'Cycles', die nog eens ten overvloede aantonen, dat beide heren hun vroegere werkgever Davis qua interessante muziek ruimschoots overtreffen! Vooral 'Cycles' is een absolute topper en een 'must' voor elke zichzelf respecterende muzikliefhebber.

Chick Corea

Tot slot wil ik in het kader van de fusion en aanverwante artikelen nog aandacht schenken aan de muziek van

Michael Brecker

Gewetensbezwaar

Bij de blokkade van het Shell-gebouw in Amsterdam-noord, was er toch de mogelijkheid voor het personeel aan het werk te gaan. De TV-beelden van de aankomst en vertrek van de Shell-medewerkers door een haag van protesteerders had iets vreemds. Het leek een staking, waarbij de werkwilligen politiebegeleiding kregen. In vakbondstermen zijn dat de 'maffers' die niet solidair met de staking zijn, doch wel profiteren van wat eventueel wordt bereikt. Hier was het dus een geheel andere situatie. Ondanks de pogingen van werkgever Shell om de aanwezigheid van het bedrijf in het huidige Zuid-Afrika te verdedigen, weten we dat vele medewerkers die mening niet delen.

In de krijgsmacht is dat eigenlijk een continu proces, waar je naar buiten toe

niets van vermeent. De politieke leiding bepaalt het beleid – en zo hoort het ook – maar van kritiek van binnen uit merk je zelden iets. Vooral in zo'n 'bedrijf' is dat zorgelijk.

In de jaren '60 werd de zogenaamde interne voorlichting voor het defensiepersoneel beëindigd. Wat overbleef is de fundamentele voorlichting namens de krijgsmacht naar buiten toe. Maak je eenmaal deel uit van het defensieapparaat als werknemer, is er geen discussie meer doch alleen je job.

Die Amerikaanse vlieger zei ook toen hem werd gevraagd of hij geen problemen had met dag in dag uit karrevrachten bommen boven Noord-Vietnam te werpen: "Het is mijn job".

Zou die interne voorlichting soms gestopt zijn, om interne moeilijkheden te voorkomen? Een militair met enige gewetensbezwaren heeft natuurlijk niet het juiste moreel om te kunnen vechten. Uiteraard staan er altijd een aantal rechtlijnige lieden klaar om te zeggen dat je als beroeps dan maar je ontslag moet nemen en dat voor dienstplichtigen dat bij de wet geregeld is.

Met andere woorden een militair dient zich maar met elke politieke beslissing te conformeren, dus mond houden; bevel is bevel.

Zo ging de marine op bezoek in Lissabon tijdens het Salazar-bewind en werd op prettige wijze ontvangen door hun collega's. De luchtmacht had een goede

samenwerking met Griekse militairen tijdens het kolonelsregime. De samenwerking binnen NAVO-verband maakte dat noodzakelijk, zoals op dit moment de samenwerking met Turkse militairen. Diezelfde militairen handelen anno 1989 in de Turkse gevangenen als de gestapo en de SS tijdens '40-'45.

Geen medewerker van de krijgsmacht die daaraan in het openbaar uiting geeft, al zou hij daardoor gewetensbezwaard zijn. Ook het handelen van onze machtigste bondgenoot in Latijns-Amerika staat binnen de krijgsmacht niet ter discussie. De politiek die de VS met betrekking tot een aantal landen daar voert behoort tot het niveau van de maffia.

De Shell-medewerkers staan dus niet alleen, alsmede de werknemers in onze nationale oorlogsindustrie die aan landen leveren waar een afschuwelijke oorlog wordt gevoerd.

Vaak worden we een betweterig landje genoemd, dat onmiddellijk met het wijsvingertje klaar staat om op misstanden te wijzen buiten de grenzen. De werkelijkheid is anders.

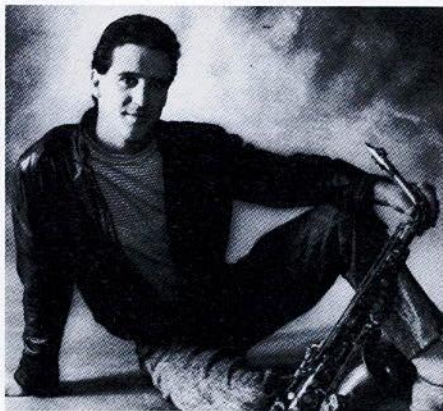
Ons geweten wordt pas bezwaard als het economisch verantwoord is of we zeggen: het is mijn job, wat daarbuiten gebeurt heb ik niets mee te maken. Jacob Cats zei al: "Geld dat stom is, maeckt recht wat krom is."

Cor Out

Mike Stern

Chick Corea. Hoewel ik mij nooit zo aangetrokken heb gevoeld tot de klankwereld van deze toch zeer getalenteerde pianist, moet ik zeggen, dat hij de laatste tijd over een wel heel goed orkest beschikt. Enkele leden van deze groep hebben nu de gelegenheid gekregen om onder eigen naam, maar met Corea als mentor én begeleider op de achtergrond, opnamen te maken. De produktie van de fenomenale bassist John Patitucci is typisch iets voor de fans van zeer rockgetinte fusion. Patitucci speelt op zijn speciale basgitaar met een virtuositeit die iedere sologitarist wel met een minderwaardigheidscomplex moet opzadelen. Het blijft echter toch voer voor bassisten! De cd van altsaxofonist Eric Marienthal 'Voices of

Eric Marienthal

the Heart' bevalt mij beslist beter, omdat het geheel wat melodieuzer overkomt. De jonge Marienthal speelt met een prachtige sound en een paar composities, zoals 'Harvest Dance', zijn een lust voor het oor. Ik hoop dat vele jongeren via de fusion de weg naar de wat oudere jazzvormen (vooral bebop) zullen vinden. Tenslotte heb ik het omgekeerde gedaan!

Theo Carree

V.l.n.r. Bernie Kirsh, Jim Cox, Pat Kelley, Chick Corea, Eric Marienthal, John Patitucci en Vinnie Colainta

Maya Angelou

Kort geleden verscheen het derde deel van de even omvangrijke als meeslepende geromantiseerde autobiografie van de zwarte Amerikaanse schrijfster Maya Angelou.

In de eerste twee delen ('Ik weet waarom gekooide vogels zingen' en 'Dans om het bestaan'), over haar jeugd- en puberteitsjaren, hebben onrecht en tegenspoed de overhand (scheiding van haar ouders, verkracht op haar achtste, moeder op haar zestiende, enz.). Toch weet ze steeds met bewonderenswaardige moed en doorzettingsvermogen het hoofd boven water te houden.

In het zojuist verschenen deel, 'Zingen en swingen', komt er eindelijk een einde aan de aansluiting van nare ervaringen. Maya, inmiddels 21 jaar geworden, pakt alle mogelijke baantjes aan om in het onderhoud van zichzelf en haar zoon-tje Clyde te kunnen voorzien. Door een baan in een platenzaak ontmoet ze de Griekse zeeman Tosh Angelos met wie ze vrij snel trouwt. Lang duurt deze relatie niet; na een jaar loopt het huwelijk stuk en is ze weer gedwongen een baan te zoeken. Dat wordt een baan als danseres in een striptease-bar. Een niet zo aardige baan, maar ze wordt er wel ontdekt. Uiteindelijk brengt het haar tot een rol als zangeres/danseres in de beroemde negeropera 'Porgy and Bess'.

Dit deel is weer even fascinerend als de voorgaande delen. De vertalingen van de resterende twee delen laten hopelijk niet al te lang op zich wachten.

Maya Angelou: *Zingen en swingen*. De Geus, Breda 1989. 297 blz. f 29,50. (WH)

Nieuwe Romers

'Al had hij mijn kunnen op artistiek gebied nooit gezien, toch had mijn sergente-majoor zich vermoedelijk ergens laten ontvallen dat ik een hurkdans kon opvoeren, want na een korte opleiding tot korporaal werd ik, zowel tot mijn verbazing als tot

mijn blijdschap, van de ene dag op de andere overgeplaatst naar de sector Ontwikkeling & Ontspanning - populair O & O-geheten - van het leger.'

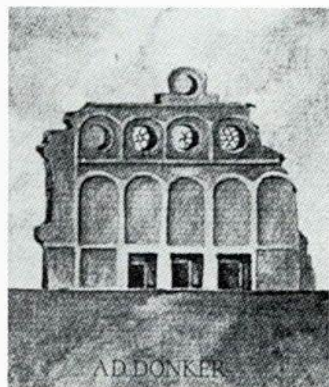
Een citaat uit 'Holland is neutraal', één van de acht verhalen uit de bundel 'Laten we de charleston dansen', van Herman Romer. Dat verhaal begint met de opkomst van de ik-figuur Joeri Fofanov, Rotterdamse zoon van een Russische landverhuizer, tijdens de algehele mobilisatie van 29 augustus 1939. Onder de talloze artiesten die door O & O voor 'onze jongens' op de planken worden gebracht is ook enige malen Lotte Bonheur, een geliefde Duitse zangeres, die al zeven jaar in Nederland werkt. Joeri vat sterke genegenheid voor haar op, maar je voelt het typisch Romeriaanse einde al naderen: op een avond wil Lotte in de kleedkamer nog een geschreven brief dateren en ze vraagt de korporaal de hoeveelste ze leven die dag. 'En even op mijn horloge blikkend, had ik geantwoord: "Over twintig minuten is het de 10e mei, mevrouw." Lotte Bonheur heb ik daarna nooit meer teruggezien.'

Er staan meer mooie verhalen in deze bundel, zoals 'Een dagje oorlog', het titelverhaal en bovendien 'Blues in the night'.

Met zijn onderkoelde stijl lijkt Romer emotioneel afstand te willen bewaren tot de beschreven gebeurtenissen. Dat lukt hem niet, gelukkig niet wat mij betreft, want mede daardoor kijk ik telkens weer verlangend naar nieuw werk van hem uit.

Herman Romer: *Laten we de charleston dansen*. Ad. Donker, Rotterdam 1988. 139 blz. f 19,90. (FS)

Nu, lang wachten hoefde niet: al begin dit jaar verscheen van de op dit moment 'meest productieve auteur van Rotterdam' de novelle 'De trein naar Berlijn'. Meer dan 600.000 Nederlanders werden tijdens de Tweede Wereldoorlog als dwangarbeiders naar Duitsland weggevoerd, waarvan bijna 80.000 naar Berlijn. De jonge Victor Hezemans is één van hen en Herman Romer heeft met de verbeelding van diens verhaal (gebaseerd op authentieke gebeurtenissen) een menselijk drama op sobere en ontroerende wijze literair vorm gegeven.

De rauwe aanpak van de nazi's, de zware geallieerde bombardementen, Victor's ontsnappingspogingen, de Russische aanval op de hoofdstad; alle zijn het elementen van een langdurige nachtmerrie, die zijn dieptepunt vindt als Victor getuige wordt van de moord op bakker Reuter (bij wie hij ondergedoken was) en de verkrachting van diens dochter Lisa. Na de capitulatie blijft hij nog een aantal maanden als tolk in een vluchtelingenkamp en keert dan terug naar zijn geboortestad Rotterdam. Maar: 'waar moest hij heen met zijn gevoelens in een barbaarse wereld, waarin de nazi's - zo was hem intussen gebleken - zijn verraden jeugdvrienden Miriam hadden vergast?'

Herman Romer: *De trein naar Berlijn*. Ad. Donker, Rotterdam 1989. 80 blz. f 17,50. (FS)

Meesterwerk

Laat ik maar meteen met de deur in huis vallen: 'Tuinfeest' van de Hongaarse dissidente schrijver György Konrád is een meesterwerk. Desondanks is het heel lastig kort weer te geven waar deze roman nu precies over gaat. Je zou kunnen zeggen dat het een roman is over Budapest of over Hongarije of over een

Oost-Europese schrijver. Evenzeer valt te beweren dat het een roman is over de politieke geschiedenis (van Hongarije) met als hoofdthema een man die als kind wordt opgepadeld met een niet te torsen last: 'Jij leeft nu in plaats van anderen, zei een joodse man uit mijn dorp, wiens vrouw en twee kinderen waren vergast. Toen hij dit zei, in 1945, was ik twaalf jaar oud.'

Het zou mij evenwel niet verbazen wanneer weer een ander na lezing zou beweren dat de liefde één van de meest centrale elementen van deze lijvige roman vormt. Maar 'Tuinfeest' kan ook gelezen worden als een roman over macht en onderdrukking, over de eeuwigdurende strijd tussen individu en kollektivism. Ik zou, zonder overdrijving, op deze wijze nog wel even door kunnen gaan. Deze roman is werkelijk iets heel bijzonders en een waardig opvolger van 'De medeplichtige'.

György Konrád: *Tuinfeest*. Van Gennep, Amsterdam 1988. 423 blz. f 48,50. (WH)

Rasverteller

Weliswaar is het werk van de auteur Max Dendermonde niet

altijd van dezelfde kwaliteit, toch zijn er maar weinigen in Nederland die hem geen grote vertellerskwaliteiten toedichten. Onlangs verschenen twee boeken van zijn hand die dat nog weer eens onderstrepen: een herdruk van 'Uit Mexico ben ik gevlucht, mevrouw, gevlucht!' en een nieuw boekje 'Een wonderkind in wintertijd'.

De roman 'Uit Mexico ben ik gevlucht, mevrouw, gevlucht!' is op te vatten als een lange brief die Hans Meertens schrijft aan de moeder van Louis Loman. Zowel Hans als Louis zijn als archeoloog werkzaam (op verschillende projecten) in Mexico. Wat hen bindt, en uiteindelijk uiteendrijft, zijn hun amoreuze verwickelingen. Louis heeft een merkwaardige relatie met de Nederlandse vrouw van de Mexicaanse hereboer Gussmann, Hans met diens zuster Victoria. Een vlot geschreven roman over hartstocht en jaloezie. Het verhaal 'Een wonderkind in wintertijd' is net zo apart als zijn ontstaansgeschiedenis. Dendermonde bekeek een verzameling tekeningen van Friso Henstra, legde ze in een bepaalde volgorde en schreef er een (kostelijk) verhaal omheen. De zangeres en boeienkoningin in een circus, Alida Dalida ('een mollige maar stevige schoonheid'), wordt verliefd op de clown Frido de Flarclartas. Uit deze relatie wordt Wladimir Wieseking (Alida was inmiddels getrouwd met de circusdirecteur Wieseking) geboren, een jongetje met een geweldige muzikale aanleg. Wladimir wordt opgeleid tot concertpianist. Wanneer hij echter, uit een thé dansant, de tangomuziek van de beroemde Argentijnse componist Bozemann heeft gehoord raakt hij in verwarving.

Max Dendermonde: *Uit Mexico ben ik gevlucht, mevrouw, gevlucht!* Het Spectrum, Utrecht 1989. 143 blz. f 19,90.

Een wonderkind in wintertijd. Het Spectrum, Utrecht 1989. 80 blz. geill. f 17,50. (WH)

Mislukkingen

Eind 1987 verscheen (in vertaling) de schitterende roman 'Tegen de morgen in slaap geval-

len' van de, mij totaal onbekende, schrijver Guy Vanderhaeghe. Hoofdpersoon in deze met veel vaart en humor geschreven roman is de futloze dertiger Ed die op zoek gaat naar zijn weggelopen vrouw Victoria.

Begin dit jaar kwam een verhalenbundel van deze Canadese auteur (met Belgische voorouders) uit: **'Het volmaakte einde van een volmaakte dag'**. In twee van de twaalf verhalen treedt ook de eerdergenoemde Ed weer op. Het is nog steeds dezelfde Ed: tegen de draad in en weinig succesvol. Ook de personages uit zijn andere verhalen zijn 'losers': een ontslagen handelsreiziger zonder toekomstperspektief, een jongen die in de schaduw moet leven van zijn succesvolle broer, een echtgenoot die door zijn vrouw wordt bedrogen, een patiënt in een ziekenhuis die in eenzaamheid dood gaat, enz.

Vanderhaeghe heeft een zwak voor mensen die het niet redden: "Ik denk dat de mislukkelingen in de maatschappij, de onaangepasten, een stem hebben waarnaar meer geluisterd moet worden." Niet alleen slaagt hij er in aandacht te vragen voor zijn anti-helden, hij weet ze stuk voor stuk ook nog sympathiek over te laten komen. Heerlijke verhalen!

Guy Vanderhaeghe: Het volmaakte einde van een volmaakte dag. Van Gennep, Amsterdam 1989. 288 blz. f 34,50. (WH)

Marechaussee

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Kon. Marechaussee werd op 31 maart jl. het eerste exemplaar van het officiële gedenkboek aan de kommandant van dit wapen overhandigd. In dit gedenkboek, getiteld **'Zonder vrees en zonder blaam'**, schetst J.A. de Jonge op vlotte wijze de veelbewogen geschiedenis van de Kmar. Een geschiedenis met evenzovele hoogte- als dieptepunten. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat de zaken

waarbij het wapen in negatieve zin betrokken was nogal onderbelicht zijn gebleven. Geen woord bijv. over het marechaussee-optreden tijdens het Jordaan-oproer van 1934, waarbij vijf doden en meer dan tweehonderd gewonden vielen. Ondanks tekortkomingen van deze aard wil ik niet beweren dat De Jonge een kritiekloos stuk geschiedenis heeft geschreven. Hij zegt bijv. dat de marechaussee, tijdens onlusten in Friesland eind vorige eeuw, op te vatten was als "het onmiddellijke en heel daadwerkelijke symbool van de regeringsmacht, lees: van de bezitters." Dit rijk-geillustreerde gedenkboek zal ongetwijfeld zijn weg vinden naar vele lezers, niet alleen bij de Kmar.

J.A. de Jonge: Zonder vrees en zonder blaam. De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1989. 232 blz. geïll. f 49,50. (WH)

Zwarte heks

'Tituba, een slavin uit Barbados die waarschijnlijk aan voodoo doet.'

Een zin uit de archiefstukken van een heksenproces, dat in 1692 plaatsvond in het dorp Salem bij Boston in de V.S. Er werden 20 mensen ter dood veroordeeld: 19 werden opgehangen, één man werd doodgedrukt. Een vijftigtal vrouwen verbleef nog een jaar in de gevangenissen van de Engelse kolonie; na een algemeen pardon uit Londen werden ze in vrijheid gesteld of vrijgekocht, zoals de zwarte Tituba. Arthur Miller schreef een toneelstuk over 'De heksen van Salem', maar dat betrof alleen de witte vrouwen.

De Antilliaanse schrijfster Maryse Condé (van o.a. die formidabele boeken over het Afrikaanse 'Ségou') 'herschreef' het vergeten deel der geschiedenis in **'Tituba, de zwarte heks van Salem'**. Een bijzonder boeiend levensverhaal over de uit een verkrachting geboren dochter van een zwarte slavin, dat speelt eind 17de, begin 18de eeuw. Die datering neig je al gauw te vergeten, doordat Condé met haar prachtige schrijfstijl moeiteloos die paar eeuwen overbrugt. Bovendien legt ze haar romanfiguren bewust 20ste-eeuwse uitspraken in de mond, zoals Tituba's medegevangene in Salem:

'Je houdt te veel van de liefde, Tituba! Van jou maak ik nooit een feministe!'

En de hoofdthema's zijn natuurlijk van alle tijden: liefde, vervreemding, rebellie en repressie. Vooral die onderdrukking komt in vele vormen aan de orde: van zwarten, indianen, joden, vrouwen en kinderen. Dat laatste gruwelijk scherp bijv. in het puriteinse domineesgezin van Samuel Parris, waar Tituba en haar man John Indiaan enige jaren als slaven dienen. Tituba zegt erover: *'Ik hoor niet bij de beschaving van het Boek en van de Haat'*.

Hoewel ik het laatste kwart van het boek – over Tituba's terugkeer naar Barbados en haar deelname in het verzet van de marrons – iets te veel van het goede vind, heeft Maryse Condé weer een meesterlijke, ontroerende roman geschreven.

Maryse Condé: Tituba, de zwarte heks van Salem. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. 246 blz. f 34,50 (FS).

Zomerspel

Elk jaar brengt Van Gennep de laatste tijd een nieuwe vertaling uit van de Oostduitse schrijfster Christa Wolf. Eerder werd in deze rubriek aandacht besteed aan **'Nadenken over Christa T.'** en aan **'De cesuur'**, dat ging over de gevolgen van de kernramp in Tsjernobyl. En nu ligt daar alweer **'Zomerspel'**, dat door het snelle vertaalwerk van Tinke Davids dit voorjaar vrijwel gelijktijdig verscheen met het Duitse origineel, **'Sommerstück'**.

Een groepje intellectuelen 'ontvlucht' het stadsleven en vormt een kolonie in een dorp in Mecklenburg: **'Het was in die merkwuurde zomer. Later zouden de kranten dit "de zomer van de eeuw" noemen...'** zo begint het boek. **'... Wij wisten dat we bij elkaar wilden zijn. (...) Maar we hebben niet echt geloofd dat onze tijd beperkt was. (...) Nu Luisa vertrokken is, Bella ons voorgoed geeft verlaten, Steffi dood is, de huizen verwoest zijn, wordt het leven weer overheerst door de herinnering. Het heeft niet zo mogen zijn.'**

Christa Wolf beschrijft op haar onnavolgbare wijze de dagelijkse gebeurtenissen van de verschillende personages, hun genieten van het onbezorgde buitenleven en de ontwikkelingen in de omringende natuur, alsook hun onderlinge filosoferen.

Maar dit alles in het voortdurende bewustzijn van een dreigende atmosfeer van eindigheid binnen het bredere wereldgebeuren om hen heen. Het meest worden de gedachten gevolgd van de dichteres Ellen en de 'zienares' Luisa, welke laatste mij ook telkens het onovertroffen **'Kassandra'** van de auteur in herinnering bracht. Opnieuw een prachtroman van Christa Wolf, die 18 maart jl. 60 jaar werd.

Christa Wolf: Zomerspel. Van Gennep, Amsterdam 1989. 184 blz. f 34,50. (FS)

Musiceren

'Het leven van de musicus is een speurtocht naar verlichting en harmonie' stelt de beroemde violist Yehudi Menuhin in de inleiding van zijn boek **'Meesterlijk Musiceren met lichaam, hart en ziel'**. Dit praktische werkje, dat voor de helft bestaat uit (op yoga gebaseerde) lichaamsoefeningen, verscheen in 1986 in Londen en Ankh-Hermes bracht er onlangs een vertaling van uit. De oefeningen, die vergezeld gaan van vele verduidelijkende foto's, betreffen vooral de (houdingen van) voeten, tenen, rug, nek, schouders, hoofd en handen, maar ook de ademhaling en ontspanning.

Verder vertelt Menuhin het een en ander over zijn eigen leven – opvoeding, reizen, concerten, voedingsgewoonten, de groei die hij doormaakt – en staat hij stil bij een aantal componisten, alsmede de interpretatie en uitvoering van hun werk. Tussendoor biedt hij ook bespiegelingen over diverse zaken als geschiedenis, amateurs, lawaai, stijl, zenuwen en emoties. Tot slot pleit Menuhin ervoor **'dat je bij de aanpak van elk probleem dat zich in het leven voordoet, moet streven naar evenwicht en op een sensitieve manier ontvankelijk, analytisch en pragmatisch moet blijven vanuit een grondhouding die zowel kritisch als aanmoedigend is.'**

Een heel leesbaar boekje en bepaald niet alleen voor muzikbeoefenaars!
Yehudi Menuhin: Meesterlijk. Ankh-Hermes, Deventer 1989. 143 blz. Geïll. f 29,50. (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra

GEEF MI MAAR DRIE
GEVULDE KOEKEN EN
WAT SPRITS,
EN DOE MAAR EEN
PILS!

